282

ספר

חיי משפחה

או

הַיְהוּדִים בְּרוּסְסְיָא

ספור נחמד

מקורות משפחה אחת מבני ישראל בארץ רוסיה, שעברו עליה במשך החמשים שנה האחרונות, והוא ציר נאמן לתאר את ארח חיי היהודים שמה, ולהגיה אור על מצבם.

מאת

י. קאפעלאָוויץ.

וויען, תרמ"ב.

בדפוס של מאָריץ קנאָפּלמאכער והמנהל א. ראַרעס.

בהוצאות המחבר.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 282

1118785

ספר

חיי משפחה

או

הַיְהוּדִים בְּרוּסְסְיָא

ספור נחמד

מקורות משפחה אחת מבני ישראל בארץ רוסיה, שעברו עליה במשך החמשים שנה האחרונות, והוא ציר נאמן לתאר את ארח חיי היהודים שמה, ולהגיה אור על מצבם.

מאת

י. ק. . . . . ץ.

ווינען, תרמ"ב.

בדפוס של מ"אריץ ק"נאפ"ל מ"אכ"ער והמנהל א. ראר"ס.

בהוצאות המחבר.

AKAD. KÖNYV-TÁRA

הָאֵם וּבְנָהּ.*)

א.

תַּחַת הַשָּׁמַיִם
הַיְפִיפִיָּה נִצְבָּה,
יֶלֶד בְּעַרְשׂוֹ לְפָנֶיהָ
שָׁכַב דּוּמָם לְעֵינֶיהָ,
רוּחַ עֶרֶב נָשְׁבָה.

ב.

לָאָרֶץ אֶסְתֵּר תַּבִּיט
בְּנָהּ תִּבְחַן לָרְגָעִים,
— אִם אֶחָזַתְהוּ שֵׁנָה
וְעַל לַשְׁכֵּן מְעֹנָה
תִּשָּׂא בְּדֶמַע עֵינַיִם.

ג.

יֶלֶד חֶמֶד שַׁעֲשׁוּעִים,
לְחָיָו הוֹפִיעוּ נָהָרָה,
אֶגְלֵי דִמְעוֹתָיו פָּרָצוּ
קַרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ בָּם נִרְאוּ
דְּמִית תּוּגָה שָׂרָרָה.

ד.

מַרְאֶה מוּזָר לְעֵין מַבִּיט,
חָרְבוֹת מֵחִים מִנֶּגֶד,
נִרְאוּ בַּצָּפוֹן שָׁמָה
הַשּׂוֹדֵד הֶחֱרִים שְׁמָמָה
בַּיִת, כְּלִי וָבֶגֶד.

ה.

יַד אֶסְתֵּר אָט הֵנִיעָה,
הָעֶרֶשׂ שְׁאֵרִית עָשְׁרָה
לְמַעַן יִשַּׁן הַיֶּלֶד
יִשְׁבַּח קָט עֲמַל חֶלֶד
שִׁיר עָרֵב שִׁרָרָה.

ו.

שְׁכַב נָא בְּרִי בֶּן בִּטְנִי
וְתֶעֱרַב לְךָ שְׁנָתֶךָ
שְׁכַב וְלֹא תֵדַע פָּחַד
מִכָּל סְאוֹן תֵּבֵל יָחַד
כִּי בַגְּעִימִים גְּדָלֶךָ.

ז.

הָרִשְׁעָה כִּי הִכְרִיעַ,
הַצַּדִּיק תַּחַת יָדָהּ
אַתָּה בְנִי עוֹד לֹא תַשְׂכִּיל
בִּטְרוֹף הַשֶּׁה דּוֹב מַשְׁכִּיל,
פֶּשַׁע עוֹרָה, גַּם שְׁדָדָה.

ח.

עוֹד יָבֹא יוֹם צְעִירִי בְנִי,
יִרְבּוּ שְׁנוֹת חֶלְדֶּךָ
תָּבוֹא בָאֲנָשִׁים תִּגְדַּל,
תִּלְמַד דַּעַת כִּי גִבְדַּל
אַתָּה; הָוֹת מִנַּת חֶלְקֶךָ.

ט.

בָּעוֹן יְלָדַתְךָ אִמֶּךָ
בֶּן לְעַם זֶה עוֹנִי יָמָיו
עָמָל חַיָּיו מַכְאֹבִים
דְּרָכָיו מָלְאוּ מִכְשׁוֹלִים
בִּינָתוֹ, דַּעָתוֹ—מוּמָיו.

י.

מַה לָּךְ בְּנִי כִּי נִזְעָקְתָּ?
— יָסְפָה אֶסְתֵּר לֵהָגוֹת —
הַאִם בַּנְתָּ לִדְבָרַי
רוּחִי יָדַעְתָּ וְצִירַי?
הַס, — עָלֵינוּ לַחֲשׁוֹת.

---

*) פרטי דברי השיר הזה יבואו בהלק השני.

דבר אל הקורא!

שאל ישאלו בין העברים „מדוע יתרבו בימינו אלה חברי חבר, „ויציצו כעשב השדה? הלא נזכר ימים מקדם בקום בקרבנו אדם „גדול בענקים פעם אחת ביובלות שנים, אך הוא חקק דבריו למזכרת „לדור אחרון. איש בן מאה לקח נאומו וישא אל העם פניו, ודבר „הספרים לא היה אז נפרץ — ועתה אין לך יום שאין תבואתו מרובה „מיום שלפניו, חדשים לבקרים יבאו אלה המחברות ואין קץ.“

אמנם כן! תמורה נעשה במדינה, כי לא כימים הראשונים הימים האלה. שונים הם חיינו בזמן הזה מאשר לפנים! יובלות חלפו עברו לפנים ואין פרץ, אין חדשה בארץ; הקיפה שנה, והשנית שאפת לקחת עמדתה באין כל תמורה. לאט לאט התגלגלו האפנים, ומרכבת החיים התנהלה בכבדות קדימה; לזאת אפוא היה גם דבר הספרות יקר, כי הספרות מַראֶה החיים ומחזה צבאותיה היא. חובת הספרות התמימה אשר שמה נאוה לה, לאגור בקרבה את סאון הזמן והעולה על רוח העם, ולהופיע אור משפט צדק עלמו. תמורה כי תבא בחיי הלאום, חדשות כי יאתיון, תבניתן יוחק בין עלי הסִפרות, להורות דעה לדור ולמזכרת לבאים אחריהם: ולכן היו דברי הסופרים בימים הראשונים — כמספר הצעדים אשר צעדו אז בני איש קדימה — מעטים.

אך הימים האלה נשתנו מהראשונים מאד! הנה באו הדורות הנשחתים, אשר אתם הפיר המות בריתו ואת שאול לא עשו חוזה. מיום צאתם לראות אור שמש יכירו ויבינו כי ימיהם מספר ולרגלם

כלח יבא. ומראש הוגד למו כי הימים המאשרים בהתנהל הזמן לאטו — חלפו. לא יחיה עוד האיש ימי משותלח, הנער בן מאה לא יוליד, והבת תשעים לא תתן פריה. הדורות האלה התאוששו וירימו את דגלם הנורא בתשבחות, ועליו כתובים בכתב אלקים, אש אכלה! כדברים האלה: „חיש מהר קדימה!"

הזמן החדש הרים ניסו, ודגלו „חריצות" עלינו. אנשי לבב ראו את נס הזמן מרחוק, ויחתורו לנהג „אנית החיים" קדימה. עשו והצליחו לברוא חדשות לגלות נסתרות. איים ראו מפעלם ויחלפו כח, קצות הארץ יחרדו. הקיצו כל יושבי תבל. קרבו ויאתיון ויצעדו יחדיו קדימה, ותסע המחנה בהמולה ורעש; ההשכלה תלך לפניהם, והדורים תישר וכל סתום לא עממום. נשברו דלתות שמים, ובריחי הרים ננדעו. ויגלו אוצרות חשך — מטמני מסתרים בלב הרים. גם שמו בשמים פיהם ויגידו האותות לאחור ויטו קו־המדה על שמי שחקים וכסליהם.

בסופה וסערה דרכי דורתינו. התמורות תצמחנה חדשים לבקרים אישה לרעותה תקרא. את אשר לא האמינו יושבי ארץ לפני שנה, יחזו יביטו עינינו כהיום. ורוח האדם והעמים גם הוא חליפות וצבא לו — ואין יודע החדשות אשר תבאינה עוד! את אשר העריץ העם, אמר קדוש לי כיום אתמול: נשבה רוח בו ולא יכירנהו עוד מקומו, כי צא טמא יקראו לו. ותהי הנקול בעיני העמים להשבע בשם אהבת האדם, ולשוב עד ארגיע וכעסים דם אנשים ישכרו. ומה שורש דבר נמצא במו? כי אל אשר יהיה רוח הזמן ללכת ילכו, ובאֶותו יַטֶּם גם נגבה, צפונה וימה . . . כנוע הקנה במים.

לעת כזאת עלינו להגדיל את ספרותינו, ולהרבות את ספריה, לפי מספר הקורות אשר יאתיון בימינו. והחליפות ישאירו רשם בכתב אמת, היא הספרות, המחזה המראה תבנית תמונת כל.*)

---

*) וזאת תשובה לכופרים, לפושעים אשר לא יתנו אמון לדברי אלה, ולא יחפצו לדעת את עצמת רוח הזמן החדש ונפלאותיו: „דרך המחברים כדרך הקוראים" תחת אשר לפניו קראו בספרים רק אנשי לב יחידי סגולה. הנה עתה דבר הקריאה חרות, כל אשר עינים לו לראות ולשון מונחת בפיו יקח ספר מן הבא בידו, יקראהו. יחוה דעתו עליו, כמו נכתבו הדברים למענו! כל נער יודע לכתוב שתים ושלש דלתות יהלל או יחלל את הספר החדש כמו הבין לשכל מליו . . . ולכן קראו גם חושבי מחשבות חרות למו להדפיס — למען הרבות את מספר הספרים ברבות הקוראים, כי את זה לעומת זה עשה אלקים למען לא יחסר כל בארץ.

עתה נשובה נראה את ספרותינו בכלל ודבר מה נראה בה! והנה כשדה מלחמה היא בעינינו!

זה יותר מחמשים שנה — כמעט מאז החלה הספרות העברית לראות אור — אשר תסוב, כדלת על צרה, על אדות שאלת „הרחבת ההשכלה" אל רב המקומות בשדה הספרות אשר נפן נפגוש את הספרים חלוצים למלחמה מול מורדי אור, אשר ישימו מכשולים על דרכי ההשכלה. שם חרפו כגבורים נפשם על שדה קרב, למען הראות את נחיצת המדעים ומה טוב צפון בהשכלה. כן דרך סופרי עמינו מימים רבים — ולהם נאוה תהלה — אולם דרכם זה יאחזו רבים מסופרי עמנו גם בימינו אלה. וזאת רעה חלה! כי לא לעולם נריב את ריב הרחבת ההשכלה ולא לנצח נבלה במדנים ימינו. השאלת הנזכרת אך מבוא נחוץ הוא להשכלה ולא יצאנו בה עוד את כל חובתנו לרוח הזמן השואף מזרחה. בעתותנו אלה כמעט כל קוראי שפת עבר בין שחרי ההשכלה ימנו, והמו דברים המשמיעים תהלת ההשכלה שפת יתר היא למו.

שחרי ההשכלה בימינו יחכו בכליון עינים לראות את תארה ואת תבונת הספרות החדשה. ומלתם על לשונם לאמר; „הודיעונו מה יהיה משפט הנער היולד. ומה שם הספרות החדשה?" ועל זאת ישיבו החכמים אמריהם למו: ספרות של חיים שמה. ומשפטה לתאר בדברים היוצאים מלב יודע חיים את מצב החיים, ואת רוח הזמן; ולהגיה אור המדעים בבית יעקב, דבר בעתו! את הדברים האלה שמתי אני אל לבי.

בימינו אלה רוח מרירי וקטף נושף בארץ. עין איש רעה ברעהו, ויקנאו עם בעם משפחה ברעותה. כמתאוננים לפנים ירננו איש באהליהם, וילינו העבד על אדוניו העם בשריו הענים בעשירים. מי אשם בדבר את מי הצדק? לא עלינו לחרוץ משפט. אך דברי חז"ל נשמיע אין פרנעות באה לעולם, אלא בזמן שרשעים בעולם — הם אנשי הות החפצים בהריסת תבל — מעבר מזה. ובעלי אוצרות אבירים, המקשיחים לבם ולא ירחמו את אחיהם האביונים, עד כי יבקשו האומללים ההם למו את עומק עכור לפתח תקוה, באמרם לנתק את מוסרות החברה יחד — מעבר מזה.

הרוח המשחית החיל לקצות בבני ישראל, אף כי הם מרביתם יבלו ביגון ימיהם, וַיֵּאָמנו דברי חז"ל „אין הפרענות מתחלת אלא מן הצדיקים תחילה" כי המה החלשים. מעברי נהר שפרעע נשב הרוח ומארץ הצפון נפתחה הרעה כי שמה יצאה הרשעה מן החורים אשר התחבאה שם, ותהי למקל חובלים לאלפי אחינו. כאש אבדון אכלה את בית יעקב. ואין עוזר! כי עריצי ארץ שקטו באהליהם, ולא הבינו כי עליהם הוחדה החרב. . . הצעקה הקיפה ארץ, ולב אדם התחמץ בקרבו לשמע השערוריות, ואנכי מעי המו למראה האסון אשר קרה את אחי בני ארצי. אולם במה יוכל איש כמוני להושיעם, תועפות כסף לא לי נתנו ואנכי מה אעשה לאחי?

שבתי וראיתי את פלגות דעות אנשי הצדק בכל מקומות מושבותיהם על אודות שרשי רדיפות היהודים ברוסיא אשר נולדה על ברכי אי — דעתם את ארחי חיי היהודים בארץ הצפון ואמר בלבי הנה מקום לפניך, אשר תוכל לבא לעזרת אחיך במעט, ולעזרת האמת אשר נעדרה מעיני רבים. ואעריך את הספור „חיי משפחה או מסתרי היהודים ברוסיא" גם חלקתיו לשלש חלקים החלק הראשון יכיל בקרבו ראשית דברי ימי משפחה אחת ברוסיא עד שנת תר"ל. החלק השני יספר את התמורות הרבות אשר במדינה עד מעשה רדיפות היהודים בשנת תרמ"א. כלם אחוזים בחיי המשפחה הנ"ל והחלק השלישי הוא קורות יהודי רוסיא בארץ נכריה, וסוף הספור. הפעם עלי החובה להודיע את הקורא היקר כי אף אם כתבתי המחברת בדרך „ספור" בכל זאת לקחתי לי האמת לקו ועיני לא טחו לא מאהבתי לעמי ולא מחפצי ליסרם ולחפות עליהם אשמה אשר לא במו היא. דבר היקר מאד בימינו בספרותנו. חברתיה בלשון צח וקל למען תהיה דבר השוה לכל נפש.

המחבר.

פתח דבר!

קורא יקר לכה נא אתי, אנהגך אביאך אל אחת מערי רוססיא שמה אראך מחזות נפלאים אשר לא ראית עוד כמוהן עד היום הזה. אודיעך קורות משפחה אחת מבני ישראל, אשר עברו עליה בארץ הלזו לרגלי התמורות במדינה ותתפלא מאד גם תלמוד לדעת מבטן מי יצאו שונאינו מגדינו ואוכלי בשרנו. יבאו נא הקוראים הנכבדים אחרי ברוח דמיונם עדי עברנו נהרי נחלי־איתן אל מחוז חפצינו עיר „שלום" כשתים ושלש פרסאות מן הנהר הגדול — נהר הנעמען.

אך זה המקום אותי לגיא חזיון לך. התבונן נא בו, וראה את אנשי העיר ותכירם, כי המה זרע ברך ד' יהודים כשרים בכל פרטיהם ודקדוקיהם, צלם קודש ילין על פניהם, ותום ויושר נשקף מבין עפעפי עיניהם. הכל כאשר לכל אין חדש. אך ראה נא שמה בפאת מזרח, בתי חומה אחדים יתנוססו שם כענקים בין גמדים וירימו לשמים ראשם ידעתי קורא יקר כי תתמה על החפץ, ותשאל איזה דרך עבר הרוח אל היהודים האלה, כי יבנו למו בתי חומה — ואיפה מצאו למו יושבי בחשכת עיר קטנה, אשר נוגה הכסף לא יאיר עליה, כסף תועפות להכין את הכבודה הזאת?" אולם אנכי לא אמהר להשיב אמרים על השאלה הזאת, כי במרוצת ספורי יתבררו ויתלבנו הדברים האלה.

הטירה והמצידה.

לא רחוק מן העיר „שלום" לפאת צפונית מזרחית על הר נשפה יתנוסס בנין חרב, ומראהו כגבור הנלחם עם צריו הם שני הזמן והשאיה אשר נתכו בו. ותבניתו כתבנית מצודה עם מגדלים נשאים. כל עין תשורנה מרחוק תתן עדותה כי עזה המצודה ואיתן בניגה מאד, ובכל זאת גם פרצים עלו בה ושבר על שבר בארמונותיה. כמו חלו בה ידי זר ביום מלחמה. אמנם כן, סערת מלחמה הרגיזה את הטירה הזאת, אשר אותותיה יתנו עדיהם, כי לפנים היה הבית הזה משכן כבוד אחד המלכים או הנסיכים. ויודע דבר אמת יספרו, כי לפני המשים וחמשה שנים ישב האדון פולאני פ. הנסיך בטירתו זאת ברוב גאון והדר. מפניו חלו כל השרים והוא משל בכל, חפצו היה דבר מלך שלטון, ואין אומר לו מה תעשה. כי היה מגזע מיוחסי פולין אשר שלטו אז בארץ ליטא, ולו שדות רבות עושר ועבודה, ועשרת אלפים — אכרים — עבדים.

כי עבד עולם היה אז האכר לאדונו השליט, וביד כל אדון (Pan) היה לענוש את האכר כחפצו עונש כסף גוף ונפש. עד כי נחשב בימים ההם כל „פאן" למלך ממלכה קטנה היא ארץ אחוזתו.

הנסיך פ' היה איש יקר רוח, ולא הכביד עולו על עבדיו. אולם פקידיו המנצחים על מלאכת האכרים למדו את מעשה יתר הפקידים בארץ, ויעשו באכרים

באכזריות חמה; ועל כל עון קל וחמא נגד רוח המושל והגאוה, הבוער כלב הפקידים הוכו האכרים מכה בלי חמלה. בין הפקידים התנוסס האדון ראדאוויץ בחכמתו הרבה להרע לעבדי הנסיך ובאכזריות חמתו, כי נפשו המטומאה מצאה נחת, לחזות באכרים בהוכם על בשרם לעיניו. וינעם לו קול אנקת מעונים כקול הכנור. —

בימים ההם למד הנסיך לדעת את היהודי שמואל אבן־כסף כי איש נאמן הוא ויתרון דעת לו, ויקרבהו בימין צדקו. גם נתן לו יד ושם בביתו ויהיה ממתי־סוד הנסיך ועל ידו נעשה כל מסחר וקנין בטירה. לא ארכו הימים ושמואל ראה ברכה בעמלו כי עשה עושר בחריצותו ובתבונות כפיו בדבר המסחר. ומאשר כי היה שמואל איש אוהב צדק וחסד וחכם־לבב יצא שמו לתהלה, ויהי נכבד מאד ביחוד הרבה פעלו לטובת עניי עירו, כי פתח ידו לעניה, ויעש צדקה בכל עת.

בנשף בערב יום כשבת שמואל על הכסא לפני שולחנו הטהור וגמרא גדולה פרושה לפניו, והוא הוגה בה בשום לב; נפתחה דלת חדרו וזקני עירו באו ובשורה בפיהם, כי כהיום היתה אסיפה בבית מדרש הישן, וכל אזרחי העיר בחרו בשמואל לפרנס למו, בבל לבבו הודה שמואל על כל הכבוד אשר כבדוהו. אך לקבל את משרת פרנסת העיר לא נתרצה, ויאמר אל הזקנים „רבותי ידעתי גם ידעתי, כי יש בעיר גדולים וטובים ממני, גם אין עתותי בידי להקדישם לדבר הגדול הזה כראוי, בחרו לכם איש אחר, ואנכי את כל אשר תהיה לאל ידי לעשות לטובת העיר אעשה" הזקנים קראו לשלום לו ויצאו. המה טרם הרחיקו והנה שני אכרים לאפושקין ודאדאווסקי עטופים בבגדיהם הלבנים והעבים עם נעלי רצועות העץ אשר על רגליהם, פרצו אל תוך הבית, ויתנפלו לרגלי שמואל וישקו ידיו ויבכו מרה. שמואל שאלם שרש מה נמצא במו, אך לא מצאה מפיהם מענה אז נתן שמואל קולו ויען „עמדו ואל תשתחו אחי לבן אדם, כי כלנו בני איש אחד אנחנו!" האכרים קמו מעל הארץ. ויספר לאפושקין בקול מר ותאניה את אשר הכהו ראדאוויץ באכזריות חמה על לא אשם בכפו. ודאדאווסקי התאנן מרה על אשר נקלה אשתו לעיניו ברשעת ראדאוויץ. ותוכה בלי חמלה, על אשר אחרה לבא רגעים אחדים לעבודתה. והיא הנה לא יכלה לעזוב את בנה הקטון, השוכב חולה בביתה טרם הכינה לו המאכל אשר יאכל. אמנם ראדאוויץ לא יבקש חשבונות רבות וביחוד נגד אשתי, על אשר המרתה את פיו — ויתחמץ לבב שמואל על הדבר הזה. ויען את האכרים; לכו לביתם לשלום, ואנכי לא אשקוט עד אם כלותי דבר אכזריות ראדאוויץ. ויתנחמו האכרים מעט, ויברכו את שמואל אשר ידעוהו לאיש אמת ועומד בדברו — וילכו לביתם.

ויהי ממחרת ויבא שמואל כפעם בפעם אל הטירה, ויראהו הנסיך ויקרא לו. ויבא שמואל הביתה, וידבר עמדו הנסיך ממקרי הימים ומכל דבר חדש אשר נעשה במדינה. אז שאלו גם על דברת משטר ביתו ופקידיו ומי ומי הישרים ביניהם ושמואל אשר חכה על הדברים האלה לא אחר מלספר להנסיך פ' את כל התעבות אשר יעשה ראדאוויץ. ויגיד לו את עלילות הפקיד עם לאפישקין ודאדאווסקי. כשמוע הנסיך את כל פרטי הדברים, ויתגעש מאד ויתן צו כי כיום מחר יעזוב

ראדאוויץ משמרתו ולא יבא עוד לפניו... דבר יצא מפי הנסיך ולא ישוב עוד! כחץ פתאם פלחה זאת את לבב הפקיד — בן אחת ממשפחות הזרוע בפולין לפנים, אשר נגע בה הזמן לרעה ותרד פלאים — כי שבר לו כל מטה לחם בארץ, ויבך ויחנן לאשת הנסיך ותחנתו עשתה פרי, כי אשת הנסיך נתנה לו במתנה נחלת שדה קטנה בקרבת הנעמען עם אכרים אחדים...

בחרפה ובוז נהדף ראדאוויץ משמרתו, וחפוי ראש יצא מאת הטירה, לשמחת לבב כל עבדי הנסיך, אשר ששו על הגאולה ועל התמורה כעל כל גיל. גם כל העיר שלום צהלה ושמחה, וראדוויץ מלא חמה וישבע בלבו להנקם בשמואל וביהודים...

במסתרים יעשו הפולאנים מעשיהם בתוך יערים עבותים יערי עד, יכינו מצודות. ישיגו למו כלי מלחמה שונים, וישימום בסתר; יצברו נשק ומאכל, ויתעתדו לקרא „קשר" ולקרוע את עול מלכות רוסיא מעליהם — גם בטירת הנסיך פ. היו כל הידים מלאות עבודה, וכל שפתים לוחשות באזני שומעיהם. רק שמואל אבן כסף לבדו לא נראה ביניהם — כי הוא השמיע כבר את הנסיך, כי נפשו תבחל בכל דבר המתנגד אל חוקי המלכות; כי זאת תורת פיהו „ירא אלקים בני ומלך" גם חוה דעתו לפניו, כי ימשוך גם הנסיך ידיו מהדבר הזה, אשר לפני ראות עיני כל נבון לא יביא פרי: באשר כי חזקה יד רוסיא ורוח-הרס בין אצילי פולין גם הוא יתיצב למו לשטן על דרכם זה המלא חתחתים. ויועץ את הנסיך להזהר ולשמור את נפשו, ולהכין מפלט לו בטרם בא העת הרעה אשר יגהם באחריתו.

שמואל לא זרע את דבריו המחכמים על צחיח, כי אחרי זמן מצער שם הנסיך את דבריו אל לבו. ובהתהלכו בחדרו אחת הנה ואחת הנה, החל לדבר אל לבו: אם אתבוננה אראה כי צדק היהודי במשפטו. התקוה להצלח במלחמת המרד ולנצח את צבאות רוסיא רחוקה מאד. ובכל זאת, האחדל מהיות לעזרת בני עמי כהלחמם בעד חפשם לא, לא! כל עוד נשמתי בי לא אדע פחד מפני עז אויב עמי, ושאתו לא יבעיתני... הן רבות שמענו גם ראינו כי נכשלים אזרו כח וישברו זרוע רמה! יעבור עלי מה, אנכי ארים גם ארימה נסי לְמָרֶד. חרב לפילאניא ולחרות בניה! ימים עברו והפולאנים קראו „קשר" גלוי לעיני השמש ברוח גבורה ומרך לבב יחד, גם הנסיך נתן ידו למו אחרי בצרו את טירת, ויכינה מצודה נשגבה, גם נשלמה מלאכת המערה אשר חפרו עבדיו מאת מצודת „שלום" עד טירתו אשר בעיר „נבל" הרחוקה משלום כשתים ושלש) פרסאות למען תהיה מנוס לו ביום־צר. נפוצה היתה ימים רבים ולא נודע מי נצח הרוסים או הפולאנים — בין שרי צבאות הקושרים המפוזרים היה גם ראדאוויץ, אולם בעת המלחמה נפל אל הרוסים ויבגוד בעמו וישבע אמונתו לדת רוסיא וימיר דתו ועמו!

הבת היחידה.

זרוע „המרד" נשברה, הפולאנים לא השיגו מאויי נפשם „חרותם", אך חלליהם עצמו על שדה קטל, וירב מספר המומתים על פי משפט-הדם, אשר שפטם מלכות רוסיא מאד. נכבדי פולין הוקיעו לעיני השמש, שָׁמוּם בכבלי ברזל, או שלחום סיבירה, ודבר המרד הרבה אנקת חלל. גם היהודים שתו כוס תרעלה, כי היתה עליהם המלחמה והשבר מפנים ומאחור. הפולאנים האשימום כי ידם תכן עם הממשלה ויהרגו או הוקיעו מהם מתי מספר. והממשלה גם היא הביטה עליהם בעין חשד, בחשבה כי עם הפולין תכון ידם. אולם לשמואל אבן-כסף לא אונה כל רע. כי הנסיך פ. היה למחסה לו מפני עוז אף המורדים. ועם הרוסים הבין שמואל לישר אשוריו למען יטב דרכו בעיניהם. אך רע עליו מעשה המֶרֶד כי בעקבותיו נסע ויחלוף מאתו אהובו הנאמן הוא הנסיך פ. אשר נמלט גם ויעזוב את ארץ רוסיא וילך פאריזה. — שמואל ראה ראשית לו לבא בברית המסחר עם אדוני הארץ אשר מסביב, ובתוכם גם האדון אטצאוו אשר לקח לו את נחלת האדון א. אשר היה בין הקושרים מיד הממשלה — אטצאוו היה בתואר „קאצאפ" גדל קומה גדל בשר גרמיו רחבים ופניו פני להבים שכמו נסבה וקולו רעמה. הוא ארב לפני שנים מספר עלי דרך להולכי תמים לגזול מידם את אשר אתם, ולשפוך דם נקי בעד אגורות כסף ובמשלח ידו זה עשה עושר וישב כאבה, ובהמכר שדי האצילים אשר היו במורדים, לקח לו גם אטצאוו נחלת שדה היא חלקת האדון א. וישב שם, וילבש גאה כמדו ויאמר להשתרר על כל שכניו ברוח זדון ואגרוף רשע —

ובגלל הרבר הזה שנאוהו שכניו הפולאנים תכלית שנאה אולם בכל זאת דברו אתו לשלום ויתרפסו לפעמים תחת רגליו, כי היה פחד הרוסים עליהם, אך שמואל יתנכר לו מאז למדו לדעת ארחותיו. ויהי אטצאוו עוין את שמואל כל הימים אך לא יכל לעשות לו מאומה, כי אנטאנאוו שר צבא אחת המחלוקות מחיל רוסיא, אשר נשאר בעיר ההיא מאז המרד, היה אוהב נאמן לשמואל והוא דבר טוב עליו לפני המלכות, על דבר אשר קדם את אנשי החיל בלחם ויכלכלם כעשר ימים, משך הלחמם שם נגד המורדים, חנם. אז נתנה לו הממשלה את שם „אזרח נכבד" לתפארת. —

גם בביתו ראה שמואל נחת. בנו הבכור חיים לו לב משכיל ויתרון הכשר לדעת ארחות המסחר וכבר לקח לו אשה בת אחד עשירי עם בווילנא ויהי בבית חותנו ובמסחרו.'

וזרח אחיו רב תבונות ובנעוריו חפץ בתורת ד' ותהי לו יד ושם בחכמת ישראל. אז לקח לו אביו אשה מעיר עזובה בת אחת מגדולי תורה ויהי' בבית אביו וישלח גם במסחר ידיו אבל לא הצליח הרבה.

בעת הזאת היתה נפש שמואל קשורה בנפש בתו היחידה חנה עלטה צעירה לימים, בפניה הצחות כשלג הופיע אדם לחיה. שערות ראשה השחרות כערב הוסיפו עליה לוית חן, ומבנה גוה כלו אומר הדר ותפארה. אל יפי תארה

וטוב מראֶה נלוה גם תום וחסד עלומים אשר שפכו חן עליה. אותה אהב אביה מכל בניו ויצרנה וישמרנה כבבת עינו, ותהי שעשועיו יום יום.

חנה הגיע לפרקה. ובעיר שלום נודע הדבר כי נכון שמואל לתת נדן לבתו את מרבית הונו עד עשרת אלפים רו"כ. כל עלם נחמד בן נכבד בעם העבירו השדכנים לפניו כבני מרון, מדי יום ביומו השיגו נשי העיר ידיעות חדשות על אודות "המאֻשר" אשר תפול לו הענוגה והיפיפיה לאשה ואשר יבא בבית שמואל הנכבד המלא ברכת ד', פעם העירו "עלוי" גדול בתורה ממזרח ופעם "בר אבהן" מים או אז יקח "הבן היחיד" לעשיר אלמוני מקומם, ואין מי יגיד האותות לאחור, מה תהיה אחרית דבר..

מעיר ברק יצא לתהלה שם "ברוך בן נפלתי" כי עלם נעלה הוא. ממנו יספרו נפלאות גם הבחורים באהליהם בבית המדרש ובעזרת הנשים. בו יתברכו, הנשים היקרות לאמר יתן לי אלקים "כן כמוהו" גם תופשי תורה ויושבי על מדין ·משכוהו רצון. את ברוך זה רוממה לשון אחד השדכנים לפני אבן-כסף ויתארהו בתור מלאך אלקים צפנת פענח אשר רז לא עממהו, למען יקחהו לחתן לבתו.— שמואל הטה אזנו לדבר־ השידוך הזה ויסע אל ברק וירא את ברוך וימצאהו טוב לפניו כי לבו לבב משכיל וידעתו רבה בתלמוד. דרכו ישרה ולבבו לא צפון מהשכל על דרכי ארץ. ירחים חלפו "והמחותנים התועדו יחדו ויכתבו "תנאים" ובזה ארשה חנה לברוך בטרם ידעתהו.

בבית שמואל רבו התמורות וההכנות כי כבר עברה שנה מאז ארשה חנה וזה היום יום חתונתה המשתה הוכנה ברב הדר. דלתי הבית יסובו על צירם וליוצא ולבא אין מספר. גם רוזנים ושרים באו לשוש אתו משוש. מיודעיו ומכריו נאספו יחד, לקחת חלק בשמחת שמואל — אך המחותנים לא באו עוד! חנה היפיפיה ישבה לבושה מכלול בחדרה ולבבה בקרבה הולם פעם... פניה יתנו עדיהן כמו תפחד פחד... מה זה ועל מה? מי לא יבין כזאת, הן בחירה זה בחרו לה זרים לא ראתו עוד עינה. ועתה קרבה העת אשר ממנה לה תוצאות חיים או מות...

שם מרחוק בתחתית ההר תסע עגלה רתומה לשני סוסים ותעביר את המעברה. חנה ראתה מחלון חדרה ותבין לה ובין האסיפה יצא הקול "המחותנים באו". עיני חנה היונים מצאו את "החתן" בתוך הבאים ויטב בעיניה כי היה עלם נחמד אדמוני עם יפה עינים וחזותו תעיד עליו כי לא זרו לו גם דרכי תבל ורוח בינה, ותחי נפש חנה!

בהמון חוגג ובתרועות מצלצלים ומנגנים על כנור הובלה חנה תחת חופתה ושם נקשרה במוסרות קודש, אגודות צדק, להיות לאשה לברוך. מה מאֻשר היה ביום ההוא שמואל אבן-כסף בהעבירו את כל טובו לפני האסיפה אשר אֻספה לכבוד את יום שמחתו. — מי יפתור לנו את חלומות ברוך וחנה אשר חמלו בהקיץ ואת העתידות הטובות אשר חזו למו. עיני אשת שמואל הטיפו דמעות גיל בהביטה על הרעים האהובים ותברכם בלבה! כשבת אחים יחדו ישב ברוך בבית חתנו, רדף שלום

וימצא אהבה, וישבע נחת וכבוד מאת כל אנשי ביתו החדשים עמדו. לתקופת השנה ראה שמואל בן לבתו היחידה, ויברך אל אלקי שמים בכל לב. ש. אבן-כסף בא כבר בשנים ולא יכל עוד לצאת כפעם בפעם לרגלי עסקיו ויהיה ברוך הוגה בתלמוד ועוסק במסחר חתנו כאחד, ורצוי לכל. אז נתן שמואל מחצית הונו לזרח כי יכין לו בית ועסק, וברוך וחנה נשארו אתו.

זרח שלח במסחר תבואה ידיו ויעש לו אוצר כל תבואה, אשר שלחה בעתה אל הערים הגדולים. לראשונה לא השכיל עוד על ארחות המסחר אולם מעט מעט הורהו הנסיון בינה, ותהי תקוה נשקפה לו כי יעשה חיל.

ברוך נהיה המוצא והמובא בבית חותנו על ידו נעשה כל דבר מסחר וקנין בעיר. דעתו רבה ורחבה ובכל אשר פנה הצליח ויקרא שם בין הסחרים ויהי' רצוי לשרים ואדוני הארץ אשר מסביב. ברוך הלך בדרכי חתנו וירבה צדקות ויעש חסד ולא הבדיל בין עם לעם וזה שמו אשר קראו לו מסביב «שמואל השני» וחנה אשתו ידעה גם היא להלוך עם החיים ותשכיל על דל כי ראתה ערום וכסתתו ורעב האכילה לחם. האחד היה אמצאוו אשר נתן עינו לרעה בבית אבן-כסף.

שמואל שבע ימים, עמל, וגם נחת — מנוחת אנשי צדק — ויגוע וימת בשיבה טובה, מות ישרים, ואחריו לא אחרה אשתו חברתו בחיים כי ירח ימים אחרי מותו הובלה גם היא לקברות, ויתאבלו כל בני בית אבן-כסף וכל עיר «שלום» עליהם ימים רבים. —

צרה לרעותה תקרא.

במות שמואל אבן-כסף פנתה ההצלחה מאחרי ביתו, אור השמש חשך לבניו. ועב כבד שם ערפל חתולתם. באשון לילה עלה תמרות עשן השמימה ואש מתלקחת יצאה בבית זרח, ותגע גם בבית האוצר אשר בחצרו. עטע אשת זרח התעוררה לקול המית האש ויקם גם זרח משנתו, ויתחפשו וימלטו החוצה.

זרח ועטע נצבים נדהמים לפני הבית ורואים בלהט האש בגג הבית ולשונה תשלח אל החדרים פנימה, לבלע את כל היקום אשר בתוכם. פתאום השמיעה עטע קול נהי ואנקת אובד. הה! יחידי בני עודנו בבית! בעינים חודרות לבב הביטה עטע סביבה כמבקשת עזרה. אז הרימה אל האש עיניה ויזרמו זרם דמעות, ותשא קולה ותבך מרה. כל הנשים אשר נאספו נצבו עליה קננו אחריה... וירגז לבב גבר למשמע אזניו ולמראה עיניו.

אולם מי יבא אל תוך הבית אשר אש אכלה בקרבו? מי ישים נפשו בכפו להציל את הנער מאסנו לעת כזאת אשר כפסע בין הבא אל הבית ובין המות הנורא... אין איש בכל ההמון! אולם ראו שם את קטן הקומה ודל הבשר צלם קודש ילין עליו ופניו חורו פמת — הנה הוא פותח הדלת ויתנפל אל הבית... צעקה מרה הוציאו שפתי האספסוף ואחר לקחה דממה חרשית עמדתה. איש איש עמוק במחשבותיו ולבבו יהגה אימה גם יפסח על שני הסעיפים אם רוח גבורה באיש הזה והציל יציל את הנער, או ימצא גם הוא מתו בזה. — מי האיש —

מה אחריתו. — רגעי מספר חלפו, והנה תמונה נראה בפתח. — איש יצא מאת הבית — ונער על זרועותיו. האח!! תודות לאל, קראו הנאספים ויחושו אחדים לזרוק עליהם מים, כי היה שער ראשם בוער באש — וישאפו רוח חיים. אז הריעה העדה שנית, האח!! אולם בעת ההוא נשמע קול רעש מתוך הבית הבוער, כי נפלה תקרת הבית, אל הרצפה — ויהם העם. ברגע זו קפצה הלהבה ותאחז בשולי גג הבית הנשען לבית זרח.

כאור בוקר לא נשאר לזרח ולברוך שכנו מכל עשרם וכבודם. רק מעי מפלה ואפר שרפה. מה יעשו האברים לעת כזאת? . . .

ביד ברוך נמצא עוד רוביל אחדים, ושטר מכר על יער האדון אטצאוו, אשר נתן לו עבורו, זה ימים אחדים, סך ששה אלפים רו"כ, ויאמרו ברוך וחנה אל זרח כי יקח משכנו עמהם באחד מבתי העיר, והם יראו ראשית למו לכרות עצים מן היער ולמכרם, למען החיות את ביתם ואת בית זרח, עד אשר ירחיב ד' לו ולהם.

בימים האלה נקרא אנטאנאוו — האוהב הנאמן לבית שמואל — מאסקובה. ואיש רוסי אחד דרענטעלן שמו נשלח אל העיר "קריה חדשה" בתור שר המחוז. ברוך ראה ראשית לו כי רק במכרו את עצי היער יוכל להחיות את כל הנפשות המחכים לעזרתו עד עבור השעה הדחוקה, ויקח ברוך אנשים עמדו, וילך אל יערו לכרות לו עצים — ויביאו אתו עבדי אטצאוו ולא נתנוהו לברא היער!

בתמהון לבב פנה אז ברוך וילך אל אטצאוו להתאונן על עבדיו, אולם מה מאד התגעש האיש כאשר לא נתנוהו משרתי הבית לגשת אל אטצאוו, וישיבו אמרים לו בשם האדון, כי לא ידע את ברוך.

במר רוח עזב ברוך את הבית, וילך אל "קריה חדשה, היא עיר המחוז, אשר עיר שלום בגבולה, לדרוש משפט נגד אטצאוו מאת שר המחוז אשר הוא היה בימים ההם גם השופט. דרענטעלן צוה את ברוך להראות לו השטר, ויתן לו ברוך את שטר-המכר. רגעים אחדים הביט דרענטעלן בו. לאחרונה אמר כאיש הפותח על שני הסעיפים אפונה מאד אם זה כתב יד אטצאוו — אוי לך יהודי גבזה, אם יצרת בזה עמל, כי איסרך קשה על עונך. ועתה ישאר השטר פה עד אשר אחקר הדבר היטב, ואז אדע אם מי הצדק. לו שמע ברוך כזאת בימי שלותו, כי אז שפך על דרענטעלן כל חמתו אך הפעם — זכר אשתו ובניו וצרת ביתו, וישא בשרו בשניו, ויאמר בלבו יחקר לו האיש הרע הזה כאשר יחפוץ, הן בי לא ימצא כל עון! ברוח נכאה ונשברה ובידים ריקות שב ברוך הביתה, ויהי' כמפזר מלח על מכת אנשי ביתו בספרו למו את כל המוצאות אתו, עמל ועון!

בקריה החדשה מבית דרענטלן כבר כלתה כל רגל, כי הנה הגיע השעה העשתי עשרה בלילה, ושער החצר נגעלה, אולם באחד החדרים, הוא חדר הפקודות והמעשה אשר לדרענטעלן אור הנר יראה. דרענטעלן עודנו בחדר המעשה — אד מה מלאכתו שמה אשר יעשה לעת כזאת? התשמור עינו בנשף את דלתות

בית הסוהר, אשר ממולו בעמק או רבה עליו המלאכה ביום, כי יאחר בנשף להשלים עבודתו?!

דרענטלן פנה כה וכה כמתירא, אחרי כן נגש אל תבת שולחנו, ויקח צרור בידו וישבור חותם המלך אשר עליו, הוא הוציא כתב מתוכו וילך אל אחד החדרים, אחר שב הביתה ושני גליונים בידו, וישב להתחקה על החתימה, אשר בשטר הראשון ויתן הגליון אל תוך צרור המכתבים, וישב ויחתום בחתם המלך,

למען יבין הקורא שורש דבר נמצא בדרענטעלן ולמה עשה ככה, נספר באזניו כי לפני ימים באה מרכבת האדון אטצאוו רתומה לארבע סוסים לקרא את שר המחוז אליו אל המשתה, ויסע דרענטעלן אל המשתה בטוב לב, ושם התודע אל אטצאוו. ואטצאוו אשר יד ושם לו בחכמת הפרצוף, הכיר את דרענטעלן וחפצו, כי אין כמהו אוהב שוחד ובצע מעשקות, ויגל את לבו לפניו, ויבקש עזרתו להצל יערו מיד היהודי ברוך. גם נקב שכרו חמש מאות רו"כ, ויבטיחו שר לעשות למענו כל.

ברוך חכה כשבוע ימים, וילך שנית לקריה חדשה, ויבא לפני דרענטלן „יהודי ארור! נתן עליו דרענטלן בקולו, האתה עוד תעיז אפך לבא הנה? הן ברזל תבא נפשך כי חקרתי דרשתי ואמצא, כי אתה זיפת התימת האדון אטצאוו. יקחך אפל בכור שטן!" זאת הברכה אשר ברך שר המחוז את ברוך בפתח דבריו אז לא יכל עוד ברוך התאפק, ויפתח פיו ויען את השר כחשו בפניו, כי אך תאונה הוא מבקש ויכיחו על כל עלילותיו עמדו. אולם בזה הביא עליו חמת השר, ויצו ויתנו כבלי ברזל על ידיו ועל רגליו, ויכתוב עליו מרורות אל בית פקודות הפלך, ויובא ברוך אל בית הסוהר. —

לא נתפאר בשוא לתאר את מגינת לבב חנה וצרת ברוך, אך האיש אשר לב אדם — לב מרגיש — בחכו ידענה.

זרח עמל הרבה בקריה חדשה להושיע את בעל אחותו אך לא הצליח, ויתעודד ויסע ווילנא אל אחיו חיים, למען יעמוד לעזרה למו בעת צרה.

ויהי בדרך וישבע זרח שמועה; כי נתפס חתן חיים בעלילת עון מרד הפולאנים, כי הוציאו קול עליו לאמר: הכין האיש פעם אחת מזון למורדים. ואשר מתה אשת חיים אז מגודל יגונה בהיותה הרה ללדת. כאיש נדהם נשאר זרח בשמעו זאת, וישב כיום שלם במלון, אז התאפק ויסע דרכו הלאה כי אמר אבואה נא ואראה את אחי ואת אשר קרהו...

הילד בצבא.

אחרי בא זרח אל אחיו ווילנא ויספרו איש לרעהו את אשר קרם. גם התבוננו לחקור במה יוכלו להושיע את ברוך, אך לא מצאו תחבולה וישימו בד' כסלם בדבר הזה... ויתאוששו האחים, וישימו כאבה פניהם, להכין שמה בית מסחר במעט הכסף הנמצא עוד ביד חיים, גם שלח ממנו המישים רו"כ לחנה אחותו להחיות נפשה.

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

חנה בת אבן-כסף, האמונה עלי תולע, אשר מעודה הסכינה חיות חיי עונג ונחת מרב כל, קבלה בפעם הראשונה נדבת-איש! ופניה המלאים דשן; אדם לחיה, אשר כפנינים הופיע; יפיה והדרת גאונה — לא היה לה עוד. ראשה אשר הפיל סביבה הדרת כבוד בת נדיב — לארץ השיחה... ותשם עננה הרת יגון חתולתה. אולם לא אחרו הימים, וחנה הכליגה על יגונה, כי ראתה את עולליה המצפים לעזרתה ותשים פניה כחלמיש. ותשכח כבודה מאז ותלך אל העיר קריה חדשה ותשלח שם במסחר תפוחים ידה, ותקח סל ותסובב עיר למכור תפוחים ואגוזים בעד פרוטות אחדות — ובזה מצאה פרנסתה ופרנסת צאצאיה בדוחק. ולא קותה לאיש.

ושני האחים בכאב מתאמצים בכל עוז לחזק את בית מסחרם לבלתי יפול למשואות, כי היו אז דרכי המסחר בארץ מלאים חתחתים, ורק חריצות חיים ויתרון דעת זרח עמדה להם להשאר על עמדם. וכמעט החל חיים לראות פרי בעמלו, פרץ גם חסדו בארץ, כי הרבה צדקות ויהי מושיע לכל איש מצוק ונענה. אך הימים הטובים לא נמשכו, כי למצער ראו האחים אור והנה שב האופן, וישתרגו עליהם עמל וצרה לרגלי התמורות בעולם המסחר. ולא יכל זרח לקחת את עטע אשתו אליו כאבה ותשאר בעיר שלום.

רע ונורא מאד היה גורל אנשי הצבא בימי ניקאלוס המלך, עד כי בחרו רבים מן היהודים גם מן הרוסים מות מעבודת הצבא ומספר — החותכים אצבעותיהם או שאר יצירי גוים, למען לא יצלחו לצבא — רב מאד...

בימים ההם לא לקחה הממשלה בעל אשה בצבא למען לא תפול אשתו למשא עליה, ומאשר כי נשאו אז היהודים נשים בעודם צעירים לימים לכן נוצרה אשדת העקובה מדם לקחת נערים קטנים עולי ימים מילדי העברים לעבודת הצבא' ולמסרם לרוסים כי יהיו בבתיהם, ויעבדו שמה עבודת עבד עד אשר יגדלו ויבאו בצבא.

בחרף בנשף בערב יום-השלג התלחשו בקריה חדשה מכרת תפוחים ושכנתה יחד. בחיל ורעדה ספרה השכנה כי שמעה שמועה לאמר; החטפים קרובים אל העיר. הם המה לוקחי הנערים, אשר יסובבו עיר לעת החרף מועד צאת השנה למספרם, יאספו הנערים מאחר אמותם כעמרים בשדה קוצרים, ויבילום בעגלות נוראות המלאות צאן אדם משא לעיפה עד אפס מקום. מפני החטפים חשו מפלט למו כל הנערים אשר כסף אבותם לא הספיק להיות מגן למו, כי רב-כסף יעשה את הכל.

השכנה באה הביתה ותצו את בנה הקטון ילד כבן עשר שנה; כי יעזוב את העיר וילך היער, אשר מנגד לה. כשמוע זאת פלטיאל בן המוכרת-תפוחים כי רעהו יצא בליל לבדו מאת העיר, ויחמרו רחמיו עליו ויאמר הנני רעי ואלך גם אני אתך. וישקו שניהם לאמותם מנשיקות פיהם וירטיבו את פניהם בדמעות שליש ויצאו.

באשון לילה ואפלה ברדת תועפות ארצה, ורוח סועה וסער יהמה כחלילים,

ירים ערמות שלג וישפכם עלי ארץ לכל עבר, בהשליך הקור קרחו, ויקפיא מימי הנהרות, גם הכביד ידו בעים רוחו על כל היקום, אז התהלכו שני ילדי העברים בינות להררי כפור ושלג... ויצעדו הלאה עד תוך היער שלובי יד, נבהלים ונחפזים ממגור ומפחד. קול צעדיהם יביא מורך במו, והמית הרוח יפחיד לבם... עיניהם יזלו דמעות מאין הפוגות ודמעותם לעיניהם ככפור יקפיאו. . מפני הקרח הנורא.

פתאום לפתע שמעו הילדים קול שעטות סוסים דולקים ויפג לבם ויהיה לאבן! עוד כמעט רגע ותקשיב אזנם קול קורא רוססית „עמדו עמדו!" ויראו הילדים כי מגורתם באה למו ויתעלפו שניהם...

אחרי עבור שעה אחת פקח אחד הילדים הוא פלטיאל בן חנה את עיניו. והנה אהה! הנהו עצור בתוך עגלה נוראה מוקפת מעקת ברזל וכסוי לה מלמעלה, ואצלו נערים רבים מיללים בקול גדול „הוי אבי, אוי אמי יקרתי ועד ארגיע פנה אליהם אחד החוטפים רוססי מאסקאוואני רם הקומה ובריא בשר לחיו אדמו עצם כתפותיו רחבות וגבו רעמה, ויתן עליהם קולו כמלאך המשחית „הסו עברים ארורים או אמיתכם כרגע" ויחדר לבב כל הילדים המובלים!

העגלה שבתה העירה ושם הטיבו החטפים את לבם בבתי שר המחוז ומנהיגי העדה ביין ובין-שרף. לשוא התחננה אז חנה לשובי בנה. לשוא הרימה למרום קול צעקתה: העגלה עזבה את העיר וחנה רואָה ומבטת בהלקח בנה מחמדה מאתה, ואין לאל ידה להושיע לו! ויפרץ נחל דמע מעיניה והיא נפלה ארצה מאין אונים וכח. — ככה נפרד פלטיאל מהוריו ומוריו ויהי' יתום נדח בחיים גלמוד באין מכיר ומודע ומוכן לימים רעים בשבתו בין עריצים זרים ואכזרים.

מנשה בן עטע שמח לב הוריו ובמעלליו התנכר הנער, כי חכמת אדם לו. ויהי שומע לקח מוריו בשבת תכחמוני עיר שלום ויוסף דעת. אז יצא שמו לתהלה בעיר, וימצא מסילות לו בבתי תופשי התורה וגם בבתי עשירי העיר, וינחל הנער כבוד. אך פתאום רוח אחרת היתה את מנשה, כי החל להגותם בספרי לשון — תחת אשר לפנים רק בתורת ד' לבדה הגה כל היום.

ויתלחשו הבחורים חבריו על אודות הדבר, אשר היה כזר בעיניהם, וישמע גם ר' זאב הגבאי מכל הנעשה וישאל את מנשה, מדוע הוא עושה ככה להגות בספרי מנות: ויענהו מנשה ויאמר: תם אנכי ולא אדע איככה יקראו ספרי לשון בשם ספרי מנות, האם לא למדו גם אנשי הסנהדרין[2] לפחות שנים ושלשה מהם לשונות העמים ולא נאסרו רק ספרי חכמי יון אשר ברוב חכמתם שכחו צורם, אבל לשון יון מי אסירא לעת הזאת?

„לו יהי' כדבריך אמר הגבאי: „אך אתה הלא תפיר תורה, ותגרע עת למוד הגמרא" הנה כי כן — ענה מנשה — אבין כי לדעתכם החובה על כל איש ישראל להגות בתורה יומם וליל בלי הפסק, תמיד. לכן אשאלכם הודיעוני נא מה תהיה אחריתנו אם כל הקהל ישמע בקולכם? מה תהי' אחרית כל אלה? במה יחיו את נפשם? היעשה ד' ארובות בשמים וישליך למו לחם חוקם?!

כשמוע הגבאי כזאת, ויתנפל על מנשה וימרוט לחיו בחרפה, ויקרא אחריו מלא „אפיקורס".

השם הנורא הזה הבדיל את מנשה מתוך הקהל. כי רחקו ממנו רעיו ומכריו למען לא יצא גם עליהם שם רע כי עם האפיקורוס חלקם. וישב מנשה גלמוד בחדר אמו אשר כעסתו בתוכחתה ובדבריה. ויצר למנשה מאד.

ויגמור מנשה אומר לעזוב את עיר „שלום" וילך אל עיר התורה ∴ ויהי בדרך בעברו דרך עיר ע. והנה איש לבוש כאחד מעבדי הפאליציי לקראתו וישאלהו לאמר: „מי אתה, ומאין תבוא? היש בידך מכתב־מסע?! מנשה הודיעהו שמו ושם עירו אך מכתב-מסע לא נמצא בידו כי מפאת האי-משטר אשר שרר בדבר הנכתבים בספרי החיים והמתים היה הדבר קשה מאד להשיג מכתב־מסע, ומה גם לאיש עני אשר אין ידו משגת להרבות במחירו.

כרוצח אשר ינוס בבית הסוהר כי ימצא, כן היה מנשה אז בעיני פקידי הפאליציי, כי שמו כבלי ברזל על ידיו וישיבוהו בבית הכלא... אולם ימי שבותו לא נמשכו כי ביום ההוא בא אליו איש יהודי בעל כרס ושכם ויוצאהו משם ויבילהו אל אחד הבתים בעיר ע. וישימו לפניו לאכל, ויטב לבו...

מנשה נכסף לדעת את שם' איש חסדו זה, אשר עשה עמדו להפליא להוציא מאפלה לאורה, מארץ תחתית לאור החפש, וישאל ויגידו לו: אחירע ראש־הקהל. לב הנער מלא תודה למוטיבו זה. אולם כיום מחר ברצות מנשה ללכת לדרכו לא נתנוהו אנשי הבית לעזוב את הבית... גם התבונן הנער כי שמרים עוטרים לו על פתח חדרו. ויחרד לבו...

אחירע ראש-הקהל היה איש לא־לומד. וילך שובב בדרכי לבו מנעוריו, עד כי גרשהו אביו מביתו בעיר ר. ויהי נע ונד ויתע בארץ רוסיא הגדולה ימים רבים. בעת ההיא למדה לשונו לדבר בשפת רוסיא וגם כסף מעט רכש לו על יד מנדבות זרים, וישב ויאחז בעיר ע. ויהי שם מוכר יי"ש ובזה מצא פרנסתו. אולם ברבות הימים נבחר לראש העיר, כי בו מצאו אנשיה את כל הכשרונות הנחוצים לראש־הקהל בימים האלה. הוא שמע שפת רוסיא השלטת בארץ, גם היה לבבו כלב הארי אשר לא ישוב מפני כל, ולא ידע רחם, ומה לו עוד כשרונות לצלח לראש־הקהל, אשר זאת היתה מלאכתו בימים ההם לתן להרג בני יעקב — לעבודת הצבא בימי ניקאלוס, המרה ממות. גם על פני העם נכבד אחירע, כי במספר שנים האחרות אשר שלח במסחר הי"ש ידיו שמן עבה ויעש פימה על כסל, ובלקחו את משרת ר"ה לו, נהיה „בעל כרס" לתמהון לבב מכריו מאז.

אחירע זה הוציא את מנשה מבית הפאליציי ויאכילהו וישקהו גם העמיד שומרים עליו אשר שמרוהו עד עת מועד ואז — מסרו לעבודת הצבא!

כי זה דבר המשפט בימים ההם, על עיר ועיר לתת מכסת אנשים לצבא מתושביה מדי שנה אולם אם מצאו איש מעיר אחרת ולו אין מכתב־מסע אז אין מוחה בידם, אם ימסרוהו הם לצבא ויעלה לחשבון למו. ויהי הדבר הזה למטה רשע בארץ. לאבן מכשול לעברי דרך ולמחסה ועוז לאנשי זרוע אשר נתנו חלכאים

כָּפְרָם, והם ישבו בהשקט ובטחה ספונים באהליהם. לכן ששו בני העיר ע. לקראת האורח אשר בא אל עירם לכפר בעד הקהל, וישלחהו אחירע כשעיר לעזאזל.

עטע חכתה למכתבי בנה יחידה מנשה ימים רבים ותשאל בכתובים על ידי בעלי העגלות, כי לא היה עוד בימים ההם דבר הבי-דוהר (פאסט) נפרץ בארץ הזאת את מכריה בעיר. מה שלום בנה שמה, אך אהה שוד ושבר! המה השיבו אמריהם, כי לא ראו את מנשה... עטע עזבה את עיר שלום ותלך לדרוש את בנה. היא עברה ערים וכפרים ותשאל ותבקש, ותקשב קשב כי נעצר נער עברי בעיר ע. ותסע אל העיר ותחקור, והנה אמת הדבר נעצר נער אחד בעיר עם יפה עינים ומצח רחבה — כתבנית מנשה — וגם נמסר לצבא...

כחץ מקשת כן עפה עטע אל ראש-הקהל לזעוק לפניו מרה על הדבר הרע הזה, כי מנשה בנה יחידה על פי דת מלכות חפשי הוא לביתו. אולם אחירע לא פנה אליה ואל דבריה וכאשר הרבתה לעורר קנתה נגש בן-אחירע הבכור ויוציאה מאת הבית בחרפה ויסגור הדלת אחריה. ותלך עטע אל בית מלונה.

בעת ההיא הגיעו לעטע דברי אישה מכאב אשר לא טוב יבשרו, כי הכמר איגנאטעוו אשר נִתַן לו סחורה בערך אלף וחמש מאות רו"כ לא יחפוץ לשלם למו מחירה ובית המשפט, היא הפאליציי בימים ההם, בטח תשא לכמר פנים בהשפטו עם יהודי, לזאת איפא אם לא יעמוד למו רָוַח והצלה ממקום אחר, אז ירופפו עמודי בית מסחרם.

הבשורה המעציבה הזאת עם כוס התערלה, אשר שתתה עטע בהלקח ממנה בנה, פעלו יחדיו פעולתם לרעה על האשה הרכה הזאת, ויאחזה השבץ. אז הובלה אל בית החולים, ותהי' שם.

ובהתגבר עליה השבץ הרמה קול בוכים ותצפצוף ותדבר. אֵיָכָה אתה בני מנשה מחטל נפשי? הה! הארורים הטמאים הם יענו אותך! אנה איפה שלחוך האכזרים ואתה פלטיאל הילד בן חנה האהובה, הה! הנה עשקוך זרים בטל ילדותך. מה גרלך כהיום? ואת חנה איפה אתה. העוד לא נפתחו חרצובות רשע, אשר שמו על ידי אישך איש-יקר! אך שוד ושבר. עול ורשע אין משפט ואין צדק בארץ! איך צדק, אין צדק, אָין, אָין! ומה תהיה אחרית כל אלה... הוסיפה אז בדממה. מה תהי' אחריתך את אשה אומללה? התלחשו לעת כזאת העומדים עליה.

השיחה.

בעיר קאוונא העומדת על שני הנהרים הגדולים הווילייא והנעמען התהלכו לרגלי "הדר הירוק" שתי נשים כבודות לשוח לרוח היום.

אחותי! אמרה האחת הנה היתי בראשית השנה בעיר כאב לקנות סחורה לחנותי, וראה שם את — הדעפאָ — הסוחר הגדול ולפי ראות עיני הוא יהודי.

כן הדבר, ענתה השניה, יהודי הוא מעיר "שלום" ממשפחת הנכבד ר' שמואל, אשר הגדתי לך זה פעמים אודותם —

נזכרתי... ענתה השניה, אולם הנה אנכי שמעתי כי המר שדי לביתו מאד.

כן הדבר! רעות רבות וצרות כתומם באו על ביתו לפני ימים רבים, אך לאחרונה שב ד' ורחמם.

אנכי שמעתי ענות בני שמואל ומרודם עד העת אשר נפלה עטע כלתו למשכב. את קורותיהם מני אז לא אדע.

הבה, ענתה רעותה נעלה פה ההרה ושם אספר לך את כל פרטי הדברים, אשר נודעו לי ממשפחת אבן־כסף. וזה החלי. בקריה חדשה ישב בבית דרענטלן שר המחוז, אנטאָן הכותב. הוא משרתו מראשית בא השר שמה זה ימים רבים. ועינו רעה באדונו על אשר ידרוך עליו ברגל גאוה ואשר יעשוק חלקו בכסף — השוחד. ונפשו מרה עליו. ויהי היום ויבא אנטאָן אל חדר המלאכה והפקודות ויחפש אחר אחד המכתבים. מבלי משים אחזה בגליון ידו וישפיל עיניו לקרא בו. יהי כקראו בו דלתות אחדות וישונה אור פניו, ויתחיל לצעוד בחדר אחת הנה ואחת הנה, וידבר אל לבו לאמר: הנה הפעם בידי תעודת נְכָלֵי דרענטעלן הבה אורידהו באר שחת. אודיע לגבוהים עליו, אשר עשה האיש הרע הזה בעד בצע כסף, אשר נתן לו האדון אטצאוו. וחושך ישופנו. . .

הנה יתחמץ לבבי בקרבי כי נודע לי הדבר אשר נתן לו אטצאוו חמש מאות רו"כ שוחד, ולי בעד כתיבתי אשר כתבתי בחצי הלילה נתן שלשים קאָפ. הוי עול! רק שלשים קאָפ.! איש בליעל כמהו לא ראיתי עוד. והוא עוד ישתרר עלי כמו עשה עמדי חסד, מות ואבדון, כהיום אודיע הדבר אל עיר הפלך. רגעים אחדים חלפו עברו וצעדי אָנטאָן צרו ויוסף לדבר כמתנחם: הנה יתר לבי כי אתבוננה זאת להתיצב לאויב לדרענטלן הנכל ובעל האוצרות, ואפחד מאד אם לא יכריעני בכספו הרב, כי הכסף יענה את הכל גם במקומות הגבוהים.

אך הנה אני הקשבתי קשב, הוסיף אנטאָן לדבר אל לבו, כי אחֵי חנה אשת ברוך האומלל עשירים גדולים הם. למו אודיע הדבר, אגלה המסכה הנסוכה והם ישכילו להעיר משפט צדק. אכן טובה עצתי, האח!

אַנטאָן יצא מאת בית השר וילך ברחוב העיר, שם מצא את נחשון הזקן, אשר מהר להסיר כבעו מעל ראשו לפני הכותב בענוה יתירה: וישאלהו הכותב לשם אחי חנה ואיפה בית מגורם, ונחשון אשר היה ממכרי שמואל וידע את קורות בניו באשר הם, הודיעו את כל זאת. ויכתב אַנטאָן אל חיים כאבה כי בידו להוציא את ברוך חפשי, ואם ינתן לו מאה רו"כ אז ימסר לו את השטר האמיתי אשר על פיו תצא כאור צדקת ברוך.

כעל כנפי נשרים דאה חיים ויבא אל קריה חדשה, ויתודע אל אַנטאָן הכותב ויתן לו הכסף, אשר דרש מידו, והכותב מסר לו השטר, גם כתב וחתם לו כי הוא מצאו בין שטרי אדוניו. אז נסע חיים אל עיר הפלך ומנחתו שלח לפניו, למען לא יאחרו פעמי דבר המשפט הזה ותצלח בידו להשיב את ברוך מסיביריה אחרי שמנה עשר ירחים במספר. דרענטלן הורד ממשמרתו וברוך יצא חפשי.

ארוכה חיתה השיחה בין ברוך וחיים בהתועדם יחדו. ואת חנה אשתו נדבר ברוך על אודות כל השנים ראו רעה. ויברכו את ד' על הטוב גם על הרע אשר

מצאם. מאז הלקח מהם נזר־ראשם שמואל אבן־כסף עד היום הזה. אין קצה ומספר לדמעות העשוקים המאֻשרים האלה, אשר שפכו ביום ההוא.

ימי האבל והשמחה חלפו כאחד . . . ברוך וחנה הקיצו משנתם ומחלומם, ויתחל רוח הדעת לפעמם ויחשבו מחשבות להכין ביתם ולמצא טרפם; כי הכסף כבר אבד. גם יער אמצאוו לא הביא תבואה למו, כי נמכר לפני שנים לאיש אחר אשר ברא אתו. ומה איפה תחֵים על אדמות. לרוחתם למד ברוך בימי שבתו בסתר המדרגה כאחד הנכלים והבגדים את מלאכת „מורה שעות" אשר למדו אחיו לצרה טעפליצעק הבאלטאי אשר היה שכנו בבית הסוחר. את המלאכה הזאת ראה ברוך טוב לפניו. ויתמוך חיים בידו, והוא נסע פעטערסבורגה ויכין לו שם בית מלאכה.

הנסבה אשר הניאה את לבב ברוך לנסוע אל ערי רוסיה פנימה, היא היא אשר תעיר את מרבית אחינו לעזוב את המחוזים אשר נאחזו שם, כי דלה מאד ארץ מושבותיהם, ומספר אנשי המחוזים אשר יגורו שם היהודים רב לפי ערך תבואת הארץ, עד כי אפס מקום להשתכר, אף להחיות נפש . . . כי רבים שם מספר המכרים על הקונים, בעלי המלאכה על נותני עבודה: הכסף יקר מאד ושכר האדם מצער. כל העם—מבלעדי המאשרים במו — יחיו חיי הסתפקות בלא מאכלים מבריאים ובלא כסות, אשר תלבישם כראוי—כמלאכי ד'. ויהי כי הרחיב לו ד' מעט ויקח גם חנה אשתו אליו ויחיה בפעטערסבורג חיי נחת. ויצא לו שם בעיר, ויהיו לו גם שכירים עושי מלאכת מורה שעות, גם יחזקאל בנו למד את מלאכת אביו. הוא היה נער משכיל חכם לבב ובעל כשרונות למעשה מחשבת.

ויהי אחרי ימים רבים, וירא חזקאל נערה אחת מעיר קאוונא, פרלה ממשפחת הירקי אשר באה אז פעטערסבורג את אביה אשר לקח שם סחורה להביא קאוונא, ותשא חן לפניו על מדברותיה המחכמים. ותקשר נפש יחזקאל בנפש הנערה היפה אשר ראה לראשונה בבית־ישחק, ויגמרו שניהם אומר, כי יבאו בברית עולם יחדיו — הוא ברית הנשואים . . .

ארכו הימים ויחזקאל החביל תחבולות להפיק זממו לבבו, ותצלח בידו להטות את לבב אביו לדבר הזה, ותכשר זאת גם בעיני ירקי אבי פרלה. ותהי פרלה לאשה ליחזקאל ברוב הדר ויקר לשמחתם ולשמחת לב הורידם!

אחרי ימים פנה לו יחזקאל לנעזין העיר ויכין לו שם בית מלאכה. וירצו בני העיר את פועל ידיו וישלמו עבורו במיטב כספם. אז לקח אשתו אליו ויחי' בטוב, ולא שכחו גם ענות העני אתם ויעשו חסד כל היום.

אהוב היה יחזקאל לכל אזרחי העיר הנצרים, על אודות יושר לבו ומדברו, אשר היה בנחת את כל האדם, ויהי גם נכבד בעיניהם וייטב דרכו בעיני כל מכריו

האחד היה ברוך אשר רע בעיניו דרכי יחזקאל בנו ופרלה על אשר לא שמרו את מצות ד' בכל פרטיהם. ויאמר ברוך בלבו, יעבור עלי מה, אנכי אשלח את אפרים בני אל ארצי ואל מולדתי, למען ישאר באמונתו וחי.

ויפק ברוך את זממו אשר חשב לעשות. את אפרים שלח אל העיר שלום ללמוד בתוך הישיבה הגדולה אשר שם, וילמד אפרים ב ש ל ו ם את ארחי התורה ודרכי אחיו היהודים, כאחד מבני עשירי העם היה אפרים בעיני בעלי העיר שלום, ומאשר כי היתה לו גם ידיעה מעטה בתורת ישראל, מצא חן בעיני ראש הישיבה וידבר טוב עליו באזני נכבדי העיר. והשדכנים המתאבקים באפר ראש הישיבה עשו גם הם את שלהם וימצאו הזיווג הנכון לאפרים את בת אלגמוני שחור. ויחלו ימי הספירה — הם הימים אשר כל אחד מספר יחוסו ויחס אבות, עד אלף דור.

„סלחה לי אחותי ואשאלך מה היה אחרית אטצאוו?" אטצאוו אבד כבר את נחלתו. כי היה זולל וסובא והיי"ש היה כל נחמתו בחיים. וכל עוד לא ידע עושר ונחת, אהב האיש מלאכה ועמל ויעש חיל, כי כחו רב לו. אך מני אז השיגה ידו כסף רב, ויקנה את נחלת האדון אַ. בקרבת העיר שלום, חבק בעצלתים ידיו, ויעש כל ימים כחגים לאכל ולשתות עד שכרה, ולא שם לבו ועינו על עבודתו בשדה, אשר עבדו האכרים — וירד מטה.

לא ארכו הימים, וגרענוי שכנו איש אשר שאר רוח בו ויודע ארחו בחיים לקח מידו את כל נחלתו בעד משאת כסף אשר נשה בו. וישאירו בתור פקיד בנחלתו.

אולם אטצאוו לא לקח מוסר ויוסף לחטא — לשתות לשכרה ולהשליך את פקודתו אחרי גוו. אז שלחו גערגוי מביתו.

נע ונד היה אטצאוו בעיר שלום ויחלף את עבודתו עשר מונים: פעם בקע עצים, ופעם שלח בגנבה ידו. או נשא משא, או בקש נדבה ולא שנה את חוקו כי תמיד בהשיגו אגורות כסף, מהר — אל בית המשקה, להריק את הכסאות ולהמלא מחרבנם. שם שלח גם ברע פיו בשרי המלכות על אשר העלו את מחיר היי"ש. ובאהבה רבה זכר אז ימים מקדם, בהיות היי"ש בחנם, לוג בעד ארבע פרוטות.

גם את עובדיה בעל המשקה לא נקה אטצאוו: כי ככלות כספו, ויבא אליו לבקש „הקפה" ועובדיה האכזר האטים אזנו משמוע בקולו, אז פער עליו פיו לבלי חק ויחרף את מערכות ישראל, על אודות היהודי הרע הזה אשר לא יתנהו למלא נפשו. אולם לעת מחר שב אל עובדיה וישק את כפיו, כי יתן לו ככר לחם, במלאת האיש את חפצו זה, אז העלה לשטים שיאו. ובנתנו לו גם צנצנת יין שרף אז נתנו עליון על כל האדונים וידַמהו אל בעל מסחר החלב — הוא אפרים אשר נשא בת אלגמוני שחור, ויכין לו בית מסחר חלב חמאה וגבינות, אשר שלח משלום ווילנא, ואטצאוו לא פסח על ביתו וישיג פת לחם או אגרת כסף בעד איזה מלאכה או בנדבה.

אצטאוו שנן את תורתו ותכונתו גם לשני בניו אשר שם האחד וואלאדיאַ, ושם השני פעטער. המה אחזו בדרכי אביהם, וישוו לו בכל מעשיהם. אך זאת יתרה למו, כי המה למדו את ידיהם למשוך בעט סופר רוסית. וכאשר באו על אטצאוו הימים הרעים עזבוהו, וילכו כ א ב ה.

בעיר הזאת המלאה בתי תפלות הנצרים מפה לפה עבד וואלדיה עבודת עבד בבית אחד מעשירי הרוססים, ובחריצות כפיו, כי היה חרוץ במלאכתו, להעלים מאדוניו כסף מעט מעט, קבץ כסף רב על יד. ויעזוב את אדונו ויכונן לו „בית מלוה" באחד מרחבות העיר.

בנעימים היה גרלו ימים רבים, כי לקח מכל הבא בידו דמים ודמים. ווילוה לעניי העם אשר הריצו עבוטם אליו ב נ ש ך כ ס ף שלשה למאה מדי שבעה. ויגל לבו לחזות בהתרבה כספו מיום ליום, ותגדל תשוקתו בו להתעשר.

מי תכן את מרי רוח האיש הזה, כבא פתאום בן אחירע הגדול מעיר ע'כאבה, ויכין גם הוא „בית מלוה" ברחוב הזה מעבר השני. כחץ מקשת כן פלחה התמורה הזאת את כליות וולאדיה, וימלא חמה על היהודי הארור, אשר בא להוציא בלעו מתוך פיו. וילך לדרוש את השופטים היא הפאָליציי, לאמר מי נתן להיהודי הזה רשיון, לשבת בעיר הזאת אשר רק לנצר מגזע ישרים (כוולאדיא), לרוססים, נתנה לנחלה. אולם למגנת לבו נמצא כתוב כי עבד היהודי בצבא, ולפני אנשים כאלה לא תוכל הממשלה לסגור דלתי ערי רוססיה. וישא וולאדיה בשרו בשניו.

פעטער בן אטצאוו לו יתרון הכשר למשוך בעט סופר, וכבאו כאבה מצא עבודה לו בתור כ ת ב באחת מבתי מחלוקות הפאָליצייא. הוא מצא משכרתו אך לא ספקה לו, כי פזר נתן כל היום לעניות וליתומות — הם הקדשות אשר בעיר. גם לא מנע נפשו מטוב הוא הי"ש המשמח אנשים, ומה יעשה איש כזה עם מעט הכסף הנתן לו חלף עבודתו, כי מצער מאד שכר עבדי הממשלה עושי מלאכתה ברוססיה, תחת אשר ה ג ב ו ה י ם עליהם ישיגו שכר רב מכפי ערכם.

כארבע וחמשה ימים אחרי עבור החודש אזל כבר כספו מכיסו ותתמוגג ברעב נפשו . . . ואז אוי לאיש אשר יפגשהו, כי יפשיט עורו מעל עצמותיו, ויאכל שארו. איבת מות שררה בין פעטער ובין אחיו וולאדיה וישבע בעת הזאת נחת לראות כי בא היהודי ויכין לו בית מלוה ונותן כספו בנשך אחד למאה מדי שבעה. אך גם שמחתו זאת לא ארכה, כי וולאדיה אשר חרש מחשבות כל היום ויבקש עצות להנצל מיד עושקהו כח, שמע שמועה כי אין בעיר נעזין „בית מלוה" ויעט אל השלל ויסע נעזינה ויכונן שמה „בית מלוה" ותשפר אליו נחלתו כי לקח נשך שלשה למאה כאַות נפשו — גם נחלת בן אחירע טובה עליו כי פשט גם הוא את שאר העניים מעליהם היהודים כהרוססים.

„נכספה נפשי מאד לדעת אחרית מנשה — אמרה האשה לרעותה בראש ההר הירוק בקאוונא — הנה שמעתי עליו לאמר כי נתן אותותיו אותות כי יתרון דעת בו כהיותו עוד רך בשנים ועתה הנהו בצבא ורואה רעה."

הוא — ענתה השניה — קנה לו שם טוב גם בין מערכות המלחמה, כי אף אם שתה את כוס התרעלה מאת הרוססים הקנאים בימי ניקאָלוס המלך, אשר

חפץ בהצלחת העם אשר מלך עליו; להועילו בזה ובבא. — גם היה בתוך המבצר סעוואסטאָפּאָל, וירא את אומץ לבבו ואהבתו לארץ מולדת. הוא היה בין הגבורים, אשר הטביעו בים את צי מלחמתם לפני המבצר, למען תהיה למכשול לאויביהם, והמה באו אל המבצר. ואף כי היה מספרם מצער לא נתנו לצבאות מלכי הברית, לקרוב אליהם זמן רב. שני אותות הכבוד נתנו למנשה חלף אמון רוחו אחרי כלות המלחמה. גם בשם אָפּיציר" כנהו אז המלך אלכסנדר השני אשר עלה על כסא אביו טרם כלות המלחמה. אולם אחד השרים הודיע כי איש החיל הזה יהודי הוא, ודבר המלך שב ריקם — רק השם נשאר לו ופקודה לא מצא.

שנים אחדים אחרי כן השיג מנשה את תעודת חפשתו, וילך נע ונד עד באו אל עיר ש ל ו ם, בתקותו למצא שם את אמו. בשלום נודע לו הדבר כי הוריו ב כ א ב. כי לא היה בימים הדם דבר משלח המכתבים והידיעות נפרץ בארץ, והמונים המונים נוסעים למרחוק, לא נראה אז כמו בימינו אלה.

ארכו לו הימים למנשה עד אשר בא כאבה, כי היה צרור כספו קטון מאד, ויתנהל לאטו. ויהי היום ויבא מנשה בשלום אל עיר כאב ויסר אל בית המלון ויסעד לבו וישאיר שם חפציו, והוא הלך לבקש את הוריו, וישאל את אחד העובדים לפניו את רחוב . ' . ובית . ' . ויגיד לו האיש. מנשה השיב לו תודתו, ויפן ללכת. והנה אחד מאנשי הפאָליצייא צועד לקראתו וקורא לו מרחוק עמוד יהודי! מי אתה! איה מכתב־המסע אשר בידך?" ויענהו מנשה בהשקט ובטחה: ילך נא אדוני עמדי אל רחוב . ' . אל בית המלון ואראהו את תעודתי.

— הוי יהודי נכזה הנה רחוב . ' . רחוק מזה, ואתה אך שקר בפיך כי אמנם אין אתך מכתב־מסע.

ויתעבר מנשה ויאמר לא פה המקום לחקור, מי משנינו הנכבד ומי הנבזה. אנכי הלא הגדתי לך דבר, ואתה את אשר תחפוץ עשה. — „לכה עמדי אל בית הפאָליצייא."

התדבר כזאת לי בשם החוק והמשפט אשר בארץ או מלבך? שאלו מנשה. — „בשם משפט המלך הנך אסיר אל ידי". — הנני הולך אחריך. „מה לך, יהודי, הפעם כי תדבר אלי קשות, ותשמיעני המון דברים אין שחר למו. חכמים ממך מרבית אחיך, אשר ישמרו את נפשם לבלתי הגרות מדון עם מי שתקיף מהם. הנבונים האלה ירבו תחינה, גם לא יקר בעיניהם כל פדיון, ובזה ינצלו, הנכלים האלה!" — כן דבר האיש וידום.

מנשה ראה ויבין לו כי הוא אל השוחד ישא נפשו, אך מנשה הביט על דבר השוחד בשאט נפש, כי אמר תמיד כל היום צרעת ממארת הוא השוחד אשר דבקה בממלכת רוסיה לרעתה לרעת כל עמיה בכלל, ולצרת היהודים בפרט. ויגמור בלבו לבלתי תת לו מאומה . . . וילכו.

מנשה והאיש באו ביתה הפאָליצייא, והשר אשר על הבית ישב על כסאו, ויאמר האיש אליו הנה יהודי אחד, אשר מצאתיו משוטט ברחובות העיר — ובידו אין מכתב־מסע. וישאל השר את מנשה בקול נגיד, מה שמך? ויען, „מנשה

בן זרח מעיר שלום במחוז קריה־חדשה." דממה חרשית שררה אז בבית רגעים אחדים, אשר התבונן בו השר כמו יבחן כליותיו. אז הוסיף שנית לשאול ואיה מכתב מסעך? „בבית המלון אשר ברחוב . . ." ענה מנשה. מה מעשיך ומאין באת? — בצבא היתי —

אך אל תרבה תדבר כזבים, שסעהו האיש אשר הביאו, בדברו, פן תעֹסר קשה. „דבר שקר שנאתי", ענה מנשה. אף השר בערה באיש על אשר הרהיב בנפשו עוז לדבר כזאת את מנשה על פניו. ויתן עליו בקולו לאמר הס, דע מה למעלה ממך! ואל מנשה! פנה ויאמר פניך יעידו כך כי איש ישר אתה, לך לשלום. — תודתי לך אדוני על אשר תכירני לטוב, אמר מנשה בענות חן, ויפתח הדלת ויצא . . .

בבית אחד ברחוב פאר. ישבה אשה עטופה בצעיף בחדרה וספר גדול היא הסדור „קרבן מנחה" לפניה. הזקן כבר החיל לפרוש כנפיו הלבנים עליה מראֶה נאוה, ולבושה כנשי היהודים הכשרות. בלב נשבר פתחה את פיה, ותשא תפלתה לאלקי שמים לאמר: „האל אשר בראת את האדם בחכמה, ותתן בלבו את „האהבה — בת השמים — אשר תלונו פה בארחו עלי אדמות, והאלקים הנתן „עוז ותעצומות לאהבת אם לבניה, פרי בטנה, הרבה נא חסדך לאמתך, כאשר „הפלאת לעשות עמדי מני אז; ותוציאני מכור העוני — אל תתן למות נפש בני „מחמדי בחיים! אל ירא השחת טרם אשקה את בני אשר עשקוהו זרים מידי. „אל הרחמים אתה יצרתני ואתה תדע את לבי . . . אראה את בני ואמותה הפעם!"

בדברה והנה נשמע איש דופק על הדלת, ותלך האשה ותפתח והנה איש בא בשנים נצב לפניה, ויקרא לה לשלום „באו אדוני הביתה" אמרה לו. האיש בא אל הבית והגבירה שאלתו לשמו ולחפצו — את האשה הנכבדה אטע אבן־כסף אבקש.

— הִנני אדוני! בשורת שלום בפי אל גבירתי מאת אחד מגואליכם — מי הוא כי אדע? — לדעתי האהוב לכם מכל — ממנשה! קראה האשה — כן אמי אהובתי! עוד מלתו על לשונו ואמו נופלת על צוארו והוא יחבקנה באהבה ויאציל עתרת נשיקות לה. קול שמחה, וקול בכיה נשמעו עשר מונים חליפות בחדר, לזכרון הימים הרעים שעברו. ולמראה הישועה הגדולה. . .

לעת ערב בא גם זרח לביתו, ותרב השמחה מאד. שלשת ימים לא פנה זרח אל מסחרו ועסקיו וישב את בנו אשר לא ראהו זה ימים כבירים. לא אפונה — אמרה האחת לרעותה — כי מנשה ספר באזניהם את כל קורותיו ונפשי נכספה לדעתן.

בצדקה תדברי זאת — ענתה רעותה המספרת — אך ראה נא שמה בנגב עב קל ינשא על כנפי רוח; נמהר ונחיש פעמינו ועוד חזון למועד אשר תשמע מפי רבות ונצורות מקורות בני משפחת אבן־כסף והנסיך פ", אחרית דרענטלן וגורל הפקיד ראדאוויטץ. הנשים שבו לאהליהם ומטר סוחף נתר ארצה.

קרות מנשה.

כבא מנשה אל הוריו בקשוהו לספר להם קורותיו בצבא וימלא מנשה חפצם. וזה החלו: בהקרא שמי עלי איש חיל נחיתי לאיש אחר, ורעיונותי שנו כמו נִשְׁפָּה נשמה אחרת באפי. ואף כי ידעתי נפשי כי עולה עשו לי בכל זאת התאוששתי, ואגמור בלבי אומר לשאת ולסבול עולי ולהיות נאמן למלכי ולארץ מגורי.

אותי נהגו אל בית משכן אנשי־החיל, ואמסר ביד הדוד (Djadja) כי יורני את הדרך אלך בו ואת המעשה אשר אעשה. ביום הראשון חָגרתי חגורת עור על ידי הדוד ועוד שנים מאנשי החיל אשר קרא לעזרה לו; כי דבר גדול ונכבד היתה החגורה בצבא בימים ההם, וזה כלל גדול אז כל המרבה למשוך את החגורה ולדחוק את בטן איש החיל תחתיה הרי זה משובח. נפשי יצאה בחגרם אותי את חגורתי, וכאשר נהפכו צרי עלי אמרתי בלבי; אך חושך ישופני, ולא אראה עוד אור החיים. אולם גדול כח הסבל באדם מאד, אנכי לא מתי... ואשא את המועקה תמיד על מתני להציר צעדי ולהשכיל כחי. לא ארכו הימים וכל אברי אוסרו כבאזיקים; כובע גדול חכביד ראשי, וקנה-רובה על שכמי משא לעיפה: ורוחי בכבלי העבדות כל היום. כל עוני, כל מכה, כל חרפה לא נסתרו ממני. יָמַי היו מכאובים מאור הבוקר עדי נשף, והאלופים אשר הרכיבו לראשי רדו בי בשבט רשע, מטה חובלים. ככה ענו אותי הדוד היקר בראשונה ושר-המאה אחרי כן ויכשל כוחי ואפל למשכב...

בבית-החולים שכבתי בשלום ואנוח מעט מעמלי, כי לא שמעתי עוד קול נוגש. ואשאב רוח חיים... בבית הזה היו לי שני אנשי החיל לרעים האחד קאָראַגין רוסי מבטן ונאמן רוח, והשני פרץ חייקין מעיר בצרה. אותו ראיתי ישר לפני, עמו השתעשעתי ואשפך שיחי בחיקו, גם הוא לא הסתיר מאתי את כל רחשי לבבו ויהי לי לאח בצרה.

חייקין זה השמיע לאזני כי מבית החולים נוכל לברוח על נקלה, ולהמלט מעבודת הצבא. וישיאני ללכת עמדו.

מה לך רעי, כי תעלה כזאת על לבבך — שאלתיו בתמהון.

ואתה התכסוף נפשך לשוב אל המחנה?! עַנני חייקין הנה הנך עוד צעיר לימים ומלא כח עלומים, שא נא עיניך וראה את העיר אשר בעמק שמה ובתיה הבנוים לתפארה. שם ישליו בעליהם ויתענגו על טוב, או הביטה מעבר מזה את ההרים העטופים בר עם כל הדר התולדה ולבך — לב גבר — ימלא תאות החיים, לחיות חיי חופש עלי ארץ ולראות נחת. אנכי לא אדע נפשי איככה יסבול גבר את כל חרעה הזאת ויתברך בלבו לאמר שלום לו. הנה באה העת — עת גאולתך מבאר שחת — ואתה עוד תבקש חשבונות רבים?!

שמע נא רעי את אשר אשמיעך אנכי על ברכי אבות צדיקים גדלתי ותורת חסד ויושר למדה לשוני מנער: „הוי מתפלל בשלמה של מלכות" וכל חטא נגד

חוק המלך לעון גדול נחשב בעיני תמיד, את תורת־המוסר הזאת שננו לי מרבית ספרי דתינו וספרי הספרות, ויחוקו דבריה על לבי למזכרת. ועתה אם אעשה עולה כזאת ייסרוני כליותי עד יום אחרון ולא אדע שלום בנפשי.

„שחוק מכאיב לב תעשה לי רעי בדבריך אלה. אתה תחפוץ ללכת בדרך צדקה, חסד ויושר, ותפחד מעול?! הבצדק עשו אלה אשר שלחוך בטל ילדותך לעבוד בצבא? ההרבה הדוד היקר חסדו עמך בהפליאו מכותיך? או האם ביושר לב יעשה שר המאה ביסרו אותך על לא-דבר? הן השרים לא למשפט ישרו ואין צדק בכל הארץ. ואתה למה תצדק, למה תשומם—לבדך."

גם אם רבו כמו רבו הרשעים, עוד לא נהפך לצדק רשע. הם ירבו שוד וחמס ושמם ישאר לדראון לדור אחרון. אולם אנכי לא אשקר באמונתי ולא אחפה עון עלי ועל עמי: כי כל ישראל ערבים בעיני העמים בעד האחד אשר יחטא ואשם.

„עשה את אשר תחפוץ נפשך. אנכי לא אוכל לעבוד עוד בצבא, כי טוב לי מות מחיים כאלה. לולא קיתי למצא דרך לפני להמלט כי אז המתי נפשי במשך העשרה ימים הראשונים אשר עבדתי בצבא, כי מה חיי פה אך חרפה ובוז, עבד הנני לעבדים פחותים אשר לא יבינו לשכל מלי, והם יתנוני מטרה להציהם. כאבן דומם הנני לפניהם והם יתעללו בי. עבדי עבדים ערלי לב יכוני בחרפה, ירבו פצע חנם, ועלי לנשך את יד המכה, להדר ולרומם את הנבזה בעיני נתעב.. נורא מאד המצב הזה וגם קראנין רענו יבין וירגיש זאת, ולכן יאמר תמיד כי לולא היין-שרף אשר ישכיחהו רישו ומרודו כי אז שם קץ לחייו. חיי"ש הוא נחם האנשים האלה. אולם לא לאיש כמוני שתה יין, וטובו לא ימתיק מרי גורלי הנורא.. חיש לי תקוה לצאת מן המצר אם לא אברח מזה? היכול אוכל לעלות במעלות שר-המאה ושר־האלף הלא עברי אנכי, אשר משפטו לא נדרש ואין איש שם על לב ללכת במשור אתנו. על כן אמרתי אחת היא לנו אם נצדיק פעלנו או אין..."

כן דברת רעי כי רע מאד מצבנו, לכן נתחזק ונסבול את הרע עד עת קץ עד אשר יורוח לנו.

„לו היו שני העבודה מספר כי אז החשיתי ואשא בשרי בשני בקותי ליום גאולתי. אולם ישועתי רחקה ממני מרחק רב. ויום המות יקדימנה; כי עשרים וחמש שנים שני עבודתנו וברצות אחד הפחותים העומדים עלינו להרע לנו — יכפילנה. יעבור עלי מה!! אנכי לא אשאר במצב הזה כל ימי. חיים או מות!!!"

חייקין נתן ידו לי ויפרד מאתי ויצא וילבש בגד איש חפשי אשר לקח כיום אתמול ויצא בנשף יום וימלט... כיום מחר נשמע הקול כי ברח חייקין ויודע הדבר לכל שרי הפקודות מסביב אולי ישיגוהו. אולם עמלם לא עשה פרי ועקבות חייקין לא נודעו.

אנכי נשארתי בבית החולים ואהיה כאיש נדהם. כעבור שבועות מספר נרפאתי מחליי ואשוב אל עבודתי. מאז צאתי מבית החולים שונה גורלי לטוב, כי שר האלף משכני חסד ויקחני לביתו לשרתו ולא באתי עוד בכל יום אל המערכה רק לעתים רחוקות. כבא אחד הגבוהים לפקוד את חיל הצבא באתי אל המחנה.

בורסאקאוו שר האלף היה כבן חמשים שנה אדמוני בעל שכם וכרס, ולא ידע עוד רָע. ההצלחה עמדה לו תמיד על ימינו ויבלה בטוב ימיו מעודו. הוא לא ידע את נפש העני, ולא ידע רחם. רק ככל העולה על לבו יעשה לאחד ירבה חסד וישים עינו עליו לטוב, ואת השני דכא לארץ וימרר חייו. ואין חשבון בכל מפעליו, כי מלבד אהבת-עצמו אשר לעולם תכון בו, היה רוחו מלא חליפות ותמורות, וצדק ורשע בעיניו נשתוו.

ולשר האלף בת אחת יולי שמה, נערה יפת תואר וטובת מראה שערות ראשה שחורות כערב, פניה המלאים צחים כחלב, מבין עפעפיה תביט בת עינה השחורה המפקת כבוד והדר, וכל מבנה גוה נאוה גם איתן. היא משכתני חסד מדי באי לבית-אביה במישור התהלכה עמי, וכל דבריה עמדי בנחת. גם לבי עליה טוב.

מתוך מחנה אנשי הצבא שמועה שמעתי כי שר המאות (Rotnikomandir) החדש, אשר הופקד על משמרתו זאת בהיותי בבית החולים, איש רע הוא ובליעל ולא ידע רחם. ביותר יענה את היהודים אשר תחת ידו. ויצר לי מאד.

שר המאות הזה החל לבא פעם בפעם אל בית שר האלף. והשר קבלו בסבר פנים יפות. גם יולי בתו דברה אתו שלום, מבלי אשר יעלה על לבה כל רעיון פגול לתת ידה לאיש הזה. אולם הוא ראה בזה אות לטובה בדבר יולי עמדו, ויאמן כי חשקה נפשה בו, ושגגתו זאת הוליכתו שולל וירהיב בנפשו עוז לבא עם השר בדברים על אודות יולי. לב שר-האלף היה טוב עליו בעת ההיא ולא גער בשר המאות. וישר הדבר בעיניו, כי אמר הן שר-המאות חרוץ במלאכתו ועוד יעלה במעלות המשרה ובאשרו יטב גם לבתי.

למן העת ההיא התאמץ שר-המאות להרבות דברים את יולי ולהיות תמיד בחברתה. וירע הדבר ליולי כי נהיה עליה למשא, ונפשה בחלה בו לאיש חברתה כי כבר מלאו לו שלשים ושמונה שנה, והיא נערה צעירה לימים כבת שמנה עשרה שנה. ותתחמק יולי מפניו. והיה כבא צבא שר-המאות הביתה ותצא יולי מאת הבית לשוח בשדה. או שכבה בחדרה ותסגור הדלת בעדה, למען לא יהיה עליה למשא במדברותיו.

שר-המאות התבונן על מעשה יולי, ויתעצב אל לבו מאד ויחקור למצא שרש דבר נמצא בנערה; מדוע תסתר מפניו. ויהי היום ואבא אל חדר יולי לשרתה: לנקות את בגדיה כי כן צותה עלי בבוקר, והשר בא אל הבית, ויראני יוצא מחדרה, ויחר אפו מאד ויאמר בלבו: עתה מצאתי החידה. העברי הנתעב אבן נגף הוא לרגלי בבית הזה ומקור כל רעתי. וישטמיני השר מני אז ויהי אויבי בנפש. ויבא את דבתי רעה אל שר האלף, והוא אשר לבו מלא תהפוכות נתן אזן קשבת לדברי שר המאות. ויהי היום בהרבותו לדבר סרה בי לפני השר, ויצוני שר-האלף לעזוב את ביתו...

אנכי שבתי שנית אל המחנה והמערכה, להתרפס תחת רגלי שר-המאות, ולראות עוני בקנאתו. למן העת ההיא החלו ימי מרודי, כי שר המאות הרבה מכותי יום יום, אולם גם נחם לא הסתיר מעיני, לפי דברי החכמים „צרת רבים נחמה" כי

לא הייתי האחד במחלקה אשר שתה את כוס התערלה מיד שר-המאות, ותמיד מדי בואו לפקוד את הצבא נלקו חמש או עשרה אנשים לפניו מכות חדרי בטן כי תאותו להשתרר על כל האדם היתה מקור כל חייו.

יולי שמעה את אשר עשה עמדי שר המאות ותבז לו בלבה, ולא יכלה דברו עוד לשלום ותכעיסהו כל היום. וכאשר הרבתה להכלימו כן גברה אהבתו ליולי עד מות. ויתרפס לפני רגלי יולי, מדי יום ביומו נסה מחדש דבר אליה ולא נלאה לשונו להרבות תחנונים ימים רבים, וכאשר לא עשה דברו פרי נפלו פניו ויהי סר וזעף, וישפוך כל חמתו על קדקוד אנשי הצבא אשר תחת ידו.

ויהי היום ויבא שר - המאות אל המערכה ופניו נתנו עדותם כי אש תוקד באפו... בחמה עזה פקד את אנשי החיל, ולא ישרו בעיניו ויצו ליסר עשרים מהם זה אחר זה ואנכי הרביעי בתוך הקרואים נקובי שם.

השר עמד מנגד ומקטרתו בפיו ויתענג על מראה עיניו, ואני עמדתי אז בקרבתו. לבי הולם פעם, רוחי בקרבי כאש צרבת. מעי רותחו ודמי ערקי רצה ושוב ילכון... לא ידעתי נפשי אנה איפה אנכי! הלזאת למדתי דעת אנשים חֻנכתי בארחות צדיקים לחזות בהנתן הסכל במרומים, במשול הרשע בתמימי דרך לרעתם. בהרבותו פצעיהם ואין משפט?!. לי נקם ושלם!! אנכי אשים קץ לחלומותיו ותקותיו לעלות במעלות המשרה. אך אל שאול תחתית תורד — קראתי — ויעבור עלי מה! ואתנפל עליו ואקרע את אותות המשרה Epauletten אשר על שכמיו וארימם בידי לנס.

שרי העשרות חשו עלי ויחזיקו בי לתן אתי בסהר. והשר נצב נדהם כאיש עברו יין.

מהומה גדולה נהיה אז בין אנשי החיל כלם ששו לראות ברעת השר וידאגו לי על אודות הענש אשר אֻענש בעד המעשה המוזר הזה. ויוגד הדבר לשר האלף. ויבהל האיש מאד ויאסור רכבו ויבא אלי, אל בית הסוהר אשר שמוני שמה. ויתנפל אל חדר כלאי ברעש גדול.

מה זאת עשית אבן-כסף! שאלני בתמהון.

רעה עשית לשר-המאות, אדוני שר האלף! עניתיו.

הלא תדע חסר-דעה כי משפט מות לך בעד מפעלך זה.

„כזאת ידעתי מראש ואפקיד רוחי ביד אלקי, אנכי לא אפחד מפני המות כי טוב הוא לי מחיים כאלה במשול בי זד, בראות עיני את הרשעה יושבת לכסא. פעם אמותה ולא שתים! ומי גבר יחיה ולא יראה מות.“

„שמע נא אבן-כסף לדברי פי כי את שלומך אדרוש, הנה נכמרו רחמי עליך ואבא להושיעך משחת בלי, תנה הנה את אותות המשרה אשר בידך והשבע לי כי לא יצא מפיך דבר על אודות מפעלך, אשר עשית כהיום; או אז יסתר הדבר מעיני כל חי, והיה כלא היה. ואותך אשלח חפשי לביתך — באמרי עליך חולה אתה — גם ארבע מאות כסף אתן לך על הדרך. והיה זה שלום.“

אדוני השר, — עניתיו — אלפי תודות ירחש לבי לכם על אשר תחפוצו לעשות

חסד עמדי, אולם אנכי לא אוכל לקבל את הטוב הזה מידכם, כי לא למען בצוע בצע שמתי נפשי בכפי, ואעשה את הדבר הזה. את זדון שר-המאות ראיתי ויתחמץ לבי ואקנא קנאת האמת, ובהיות עלי הרוח שברתי זרוע רשע. גם שבורה תהיה.

בני — ענה השר — הן לא עליך החובה לכלות כל זדון מן הארץ, גם אינך מפקידי אלקי המשפט בינינו, כי תענוש את כל איש-עול עלי אדמות. לך נא שוב לביתך, ולמה תתעבר על ריב לא לך — למרר חייך.

אדוני השר — עניתיו — כדבריכם עשיתי גם אני לו הוצאתם אותי לחפשי מתחת סבלות הזד הזה בטרם הפיקי זממי. אולם כעת בהיות אותות המשרה בידי, לא אוכל השיבם לו, כי כליותי ייסרוני בהוסיפו לעשות תעבות ואכזריות כבראשונה, על אשר נתתי לרשע ידי.

„שמע נא אבן-כסף, הנה השמש נטתה לערוב, ועלי להודיע בעוד יום מכל אשר נעשה לגבוהים ממני. לכן שים כרגע הדבר אל לבך. שמע לעצתי לבל תנהם באחריתך.“

אחת דברתי ויעבור עלי מה!

שאול ואבדון!! קרא השר ויצא מאתי בחרי אף, ויסע הביתה לכתוב עלי מרורות לפני ועד-השרים-הגבוהים.

ותשמע יולי מכל אשר נעשה במערכה ותדע כי כמעט ישיא משפט-הצבא מות עלי ותדאג לי מאד, כי המו רחמיה עלי. ותבא לפני אביה לבקש מאת, כי ימתיק דיני ולא יתנני לראות השחת.

מה זאת בתי — שאל שר־האלף — כי תשפיל כבודך לדבר טוב על הנער העברי הנבזה הזה? ירד לו השחת בעון מריו. וכל העם ישמעו ויראו ולא יוסיפו עוד להתפרץ לפני אדוניהם. בדברו זאת נדפק על הדלת ואנטאנאוו הצעיר בן שרי הצבא בא הביתה. השר הראה לו כסא לשבת ויוסף לדבר: לדעתי אמת ומשפט צדק אעשה הפעם בכתבי על הנער הזה מרורות, למען יצא רשע בהשפטו ועניש יענש קשה, והיה לאות לבני מרי לבעבור ישמעו העם בקול השרים.

יסלח נא לי אדוני שר-האלף, ואדברה — אמר אנטאנאוו — מקרה הימים האחרונים יורנו דעה, כי לא יועיל מטה זעם — מקל חבלים — לכונן את ממשלתנו בין העם הזה, כל כלי זעם יוצר עליו לא יוצלח, ועול ברזל לא ישא על צוארו לאורך ימים. כי בחסד יכון כסא ושרים במשור וצדק ישרו, יאמרו החכמים, ודבריהם יקומו לעד. מי מאתנו קשה משר-המאות הזה, אשר הכביד תמיד עולו על עבדיו וידכאם תחת ידו ועם כל זאת הרהיב אחד העם עוז בנפשו לשלוח בו יד וכל העם עמדו מנגד, וירונו מטוב לב, כי איש אכזר הוא שר-המאות וכל העם ישנאהו.

כשמוע יולי את הדברים האלה הוסיפה גם היא לבקש רחמים עלי. ויעתר לה אביה. ויודיע הדבר לגבוהים עליו בכתובים, גם חוה דעתו כי אין לי משפט מות באשר כי שר-המאות אשם בדבר על אדות אכזריות לבו. ויוצא לאור משפטי אחרי ימים מספר. אתי ענשו בעבור מריי ויצוו עלי להכני חמש מאות בשבט — הכאה שיש בה כדי להמית —

אולם אנטאנאוו אשר הֻפְקַד ליסרני ואנשי החיל אשר הכין להניף את שבטם עלי עשו עמדי חסד. הפילוני לארץ ויחבטו חמש מאות פעמים בקרקע אשר סביבי... ולא נגעו בי לרעה! בלב שמח שבתי אנכי אל המחנה, וכל אנשי החיל ששו לקראתי. ושר-המאות הורד ממשמרתו ולא יסף קום.

ככלות מנשה לספר את כל זאת שאלו אביו לשם שר-המאות.

„ראדאוויץ שם הבליעל הזה — ענהו.

את אשר אחזה לי אני בזה, הוא הוא השעיר המתהלך באשמיו אשר הרבה רעה עוד בימי אבי מנוחתו כבוד. דרך האיש הזה עדי אבד. יכלו הזדונים מן הארץ, והיתה ארצנו שלום.

סוף החלק הראשון.

הערות.

[1]) חלילה לי הדבר לאמר כי צדקו האלופים בישראל בעת ההיא אשר פרשו בקשתם לפני המלכות כי תקח הילדים ותחנכם לצבא. אך ידוע אדע כי לא בזדון ורשע עשו כזאת. כי מצב הדברים הפרוע הביאם לידי כך.

[2]) דברי מנשה בזה נוסדו על מאמר חז"ל במסכת סנהדרין דף י"ז הנותן עדותו כי לא נחשבו ידיעות השפות לפגול לתנאים ולבעלי הסנהדרין.

Mutter und Kind.*)

I.

In düsterem Schmerz versunken, das Kindlein in dem Schoos
Sass Ernestin' und dachte an ihr zukünftiges Loos.
Den Gatten und den Vater raubt' ihr der Mörder Wuth,
Der Plünderer Gier entriss ihr das letzte Hab und Gut.

II.

Einsam nun und verlassen ein Wesen zart und fein
Wird sie der Bösen Beute. Wer sollt ihr Schützer sein?
Und ach du armer Säugling, geboren nur zur Noth!
Eh' du dein Unglück fühlest, entraffe dich der Tod.

III.

In süssem Schlummer lächelt das Kindlein schön und rein
Und um sein Haupt wob Strahlen der Abendsonnenschein.
Da seufzt tief auf die Mutter und aus dem Auge hell
Des Knäbleins Antlitz deckend entstürzt ein Thränenquell.

IV.

Die heissen Zähren scheuchen des Knäbleins Schlummerlust
Und weinend drückt's das Köpfchen an der weinenden Mutterbrust.
Die wiegt es sanft im Arme und küsst es heiss und lang
Stimmt an in leisem Tone den traurigen Wiegengesang.

V.

Lang schlaf' mir trautes Kindlein schlaf' süss mein trauter Sohn,
Es schloss des Vaters Auge der Todeschlummer schon.
Die Schwester liegt begraben, die Mutter nur allein
Weilt dir noch hier auf Erden, bald wird auch sie nicht sein.

VI.

Dann mein Sohn entbehrst du der schützenden Mutterhand,
Ein traurig Loos harrt deiner in der Barbaren Land
Hier weilt nicht Menschenliebe, nicht Mitleid, nur die Wuth
Des reissenden Tiegers und des Panthers Durst nach Blut.

VII.

Die Mutter hat geendigt, sanft schlummerte das Kind,
Die Sonne sank im Westen, ein lauer Zephirwind
Umweht die holde Gruppe, Das Kindlein in dem Schoos
Lag Ernestine und träumte von seinem zukünftigen Loos.

---

*) Einerlei Inhaltes mit dem hebräischen Liede, Seite II.

Ein Familienleben

oder:

Die Juden in Russland.

Eine anziehende Erzählung von den Erlebnissen einer jüdischen Familie in Russland. Dieselbe verbreitet ein klares Licht über die Lage der Juden in Russland und dient zugleich als historisches Bild des jüdischen Lebens daselbst

von

J. K. . . . . TZ.

M. TAKADÉ KÖNYV-TÁRA

Wien 1882.

Verlag des Verfassers. — Druck von Moritz Knöpflmacher.

B
282.

Ein Familienleben

oder:

Die Juden in Russland.

Eine anziehende Erzählung von den Erlebnissen einer jüdischen Familie in Russland. Dieselbe verbreitet ein klares Licht über die Lage der Juden in Russland und dient zugleich als historisches Bild des jüdischen Lebens daselbst

von

J. KOPELOWITZ.

Wien 1882.
Verlag des Verfassers. — Druck von Moritz Knöpflmacher.